

Devlet, Değişim ve Devrimci Olanaklar...

Düşük yoğunluklu çatışma konseptinin en yetkin uygulamalarından ikisi, Türkiye ve Kolombiya'dır. Dernek ve parti kurabilir, dergi çıkarabilirsiniz, ancak sistemi zorlayan bir noktaya vardığınızda partiniz devlet güçlerince bombalanabilir, sendikacılarınız, gazete muhabirleriniz gözaltında kayıplara kurban gidebilir, süreklileşmiş gözaltı ve işkence uygulamalarına muhtap olabilirsiniz ve bütün bunlara rağmen partiniz hâlâ açık olabilir, derginiz yayını sürdürülebilir. Yani, herşey, her uygulama birarada. İsterseniz uslu tavşanlardan olup, sadece havuç yiyebilirsiniz, bunu istemezseniz ve gerçek bir halk hareketi yaratmaya girişerseniz havuçla sopayı birarada yiyebilirsiniz. Üstelik yiyeceğiniz sopa, açık faşizm dönemlerinden çok daha fazla olabilir. Böylece devrimci hareketler içindeki yılgınlıklara, devrimci politikadan reformizme geçiş politik ve örgütsel olarak kendini ifade edebilmesi ve düzen içine kanalize olması için zemin sunulmaktadır. Ayrıca, her devrimci halk hareketine sistem içi kanallara dönmesi, reformist zeminlere geçiş yapması için açık kapı da bırakılmış olmaktadır.

Devlet, Değişim ve Devrimci Olanaklar

M. Seyhan

Emperyalist-kapitalist sistemin 1990 sonrasında içine girdiği oldukça karmaşık, krizlerle yüklü ve çatışmalı sürecinin çelişkilerinin en yoğun hisedildiği alanlardan biri devlet yapıları. Kapitalist devlet yapılarının yaşadığı değişim, kazandıkları yeni boyutlar, siyasal iktidar odaklarının devlet üstü karakter kazanma yönündeki gelişim seyri vb pek çok faktör, devlet yapılarını tarihlerinin belki de hiçbir döneminde olmadığı kadar tartışılır hale getirmiş durumda.

Sosyalist hareketin yaşadığı pratik yenilgi ve teorik durgunluk koşullarında, bu tartışmaların önemli ölçüde burjuva siyasetçilerinin, kuramcılarının sorunun özünü karartmaya dönük söylemlerinin rengini taşıdığı görülüyor. Öyle ki, kapitalist devletlerin neden olduğu sosyal, siyasal, ekolojik, kültürel facialar emekçi insanlığın yaşamını bütün yönleriyle yıkıma uğrattırken, denetim, gözetleme, kontrol ve ezme mekanizmaları olağanüstü yaygınlaşıp, insan hayatını boğucu tarzda kuşattırken, burjuva ideologları devletin zayıfladığı, küçüldüğü, özgürlüklerin ve katılımcılığın büyüdüğü demogojisini her yoldan yaymakta ve tartışmaların baş köşesine yerleştirebilmekteler. Marksizmi referans alan çalışmaların ise daha çok sol entelektüel alandan kaynaklandığı, bunların katkı sağlayıcı yanları olsada, çoğu durumda devrimci mücadele eksenine bağlanmadığı için sorunu anlamaya ve devrimci çalışmada yol göstermeye dönük kılavuz çözümlerden, bütünlüklü yaklaşımlardan uzak olduğu görülüyor.

Toplumsal yaşamda bütünlüklü biçimde yıkma ve kurma eylemlerinin temel iki politik kurumsal yapısı, kapitalist devlet ve devrimci harekettir. Devrimci hareket, içinde hareket ettiği ve ortadan kaldırmayı hedeflediği toplumsal ilişkilere egemen olan devletin her bir refleksine, her değişim ve eylemine karşı en duyarlı olan organizmadır. Tarafların geçirdiği evrim ve hayat içinde aldıkları pozisyonlar, karşılıklı olarak duruşların, tutumların, eylemlerin ve kurumsal yapıların biçimlendirilmesinde belirleyici rol oynar.

Öyleyse, kapitalist devletin günümüzde yaşadığı evrimi; değişimin kaynaklarını ve boyutlarını, tarihsel arka planını ve devrimci mücadele açısından yarattığı olanak ve sınırlılıkları vb tüm boyutları ile analiz etmek öncelikli olarak devrimci hareketin sorunudur.

Devrimci Sosyalist hareket sorunun kapsamının büyüklüğünün ve öneminin ve soruna ilişkin devrimci mücadele eksenli çalışmaların azlığının-zayıflığının bilincindedir. Gerek Sosyalist Barikat'ın iki sayısında yer alan genel marksist

devlet teorisini bütünlüklü ortaya koyan devlete ilişkin notlar, gerekse bu çalışma soruna ilişkin düşünsel zemin oluşturmayı hedefleyen giriş çalışmaları niteliğindedir. Temel hareket noktalarını belirlemek, sürecin yönünü tayin etmek, sürecin yönelimlerinin devrimci hareket açısından anlamını asgari düzeyde tespit etmek... pek çok sorunda olduğu gibi devlet sorununun irdelenmesinde de başlıca görev ve hedefler bunlardır.

Önce Birkaç Temel Saptama

Devlet, öncesiz ve sonsuz bir kurum-organizma değildir, tarihsel-toplumsal bir olgudur. Yani belli toplumsal koşullar altında ortaya çıkmış ve bu toplumsal koşulların ortadan kalkması ile birlikte ortadan kalkacak toplumsal bir yapıdır. Devletin ortaya çıkışı ve dolayısıyla tarihi toplumsal sınıfların ortaya çıkışına denk düşer.

Devlet, sınıflarla ve bunların çatışmalarıyla ayrılmış toplumsal ilişkilerde, artık değere el koyan ve dolayısıyla güçlü olan sınıfın toplumsal egemenliğini kurma, hayatı bu sömürü sürecinin devamlılığını sağlayacak tarzda düzenleme, herşeyden önce her türden direnme eğilimini zor yoluyla bastırma ihtiyacının ürünü olarak ortaya çıkmıştır. Sistemli zor aygıtı, toplumsal yaşamı düzenleme yetkisi, buna uygun zor kurumları olarak ordu, polis, hapisane vb., adalet kurumları ve diğer yönetim organları devlet aygıtının asli unsurları olmuştur.

Devlet, çıkarları uzlaşmaz olan toplumsal sınıfların ortaya çıkışı sürecinin içinde mayalanmış, bu sınıflar kesin ve net hatlar kazandıkça ve böylece aralarındaki çatışmalar daha da belirginleştikçe, billurlaşmış ve temel yapıları oluşmuştur. Bu bağlamda, devlet tarihin belli bir anında bir anda ortaya çıkmış bir yapı değil, sınıfların oluşumu ve çatışmaları sürecine paralel olarak, bunlardan türemiş, adım adım billurlaşmış, gelişmiş bir organizmadır. Devletler ile sınıf ve sınıf çatışması olgusu yaşıttır ve aynı madalyonun iki yüzüdür diyebiliriz.

Devlet ilk olarak ilkel komünal toplumların köleci toplumlara evrilmesi sürecinin ürünü olarak ortaya çıkmıştır. İlkel toplumlar içinde artan artık üretim ve bunlara toplulukların belli üyelerince el konulması ve köleciliğin gelişmesine paralel olarak devlet aygıtlarının ilk nüveleri de ortaya çıkmıştır. Toplulukların köleler ve köle sahipleri sınıfları olarak ayrılaşmasının artmasına ve bu durumun belirleyici bir olgu haline gelmesine paralel olarak topluluklar içinde köle sahiplerinin gücü artmış, toplulukların geleneksel organları köle sahiplerinin denetimine girerken, bu organların yanı sıra yeni yapılarda oluşmuş ve böylece köle sahiplerinin denetiminde olan ilk köleci devletler ortaya çıkmıştır. Köleci ilişkilerin geliştiği her toplulukta bu süreç kendine özgü yollar izleyerek gelişmiştir.

Öte yandan, bir toplumsal üretim tarzının yerini diğerine bırakmasına paralel olarak, devlet yapıları yeni üretim tarzının barındırdığı, geliştirmek istediği toplumsal ilişkilere uygun olarak yeniden biçimlenmiş, yerini yeni devlet yapılarına bırakmıştır. Bu bağlamda, her yeni bir üretim tarzı (köleci, feodal, kapitalist) ortaya çıkardığı yerel ve genel ilişkilere, sahip olduğu iç çelişkilere ve toplumsal sınıflara, bunların aralarındaki ilişkilere vb. pek çok faktöre bağlı olarak kendine özgü devlet yapıları, toplumsal ilişkileri ve devlet yapılarını meşrulaştırıcı ideolojik temelleri ve araçları yaratmıştır. Bundan ötürü, her yeni toplumsal aşamada oluşan devlet tipi, egemen sınıfın çıkarlarını koruma işlevi vb. dışında yeniden yapılanmış ve o toplumsal aşamanın özellikleriyle, ilişki ve çelişkileri ile biçimlenmiştir. Bu aynı zamanda, her toplumsal aşamada ortaya çıkan devlet yapılarının o toplumsal aşama ve onun egemen sınıfı ile birlikte tanımlanmasını (köleci devlet, feodal devlet, kapitalist devlet/burjuva devlet) beraberinde getirmiştir. Bu, sorunun anlaşılmasına dönük sınıf temeline dayanan ilk ve en önemli kategorik, teorik kavramlaştırmalardan biridir.

Diğer yandan, sınıflı toplumların devletleri sınıf çatışmalarının ulaştığı farklı düzeylere ve başkaca pek çok faktöre bağlı olarak değişik biçimlerde örgütlenmişlerdir. Monarşi, cumhuriyet, demokrasi, vb.. Devlet sorununun irdelenmesinde ikinci kavramlaştırma düzeyini devlet biçimleri oluşturuyor. Lenin'in sözleriyle açacak olursak;

“Devletin biçimleri son derecede çeşitli idi. Ta kölelik döneminde, zamanın ölçülerine göre en gelişmiş, en kültürlü ve en uygar ülkelerde -örneğin Yunan ve Romalılarda- tümüyle köleliğe dayanan değişik devlet biçimlerini buluyoruz. Daha o zaman monarşi ile cumhuriyet arasında, aristokrasi ile demokrasi arasında bir farklılık vardı. Monarşi tek bir kişinin iktidarındır, cumhuriyet seçilmemiş herhangi bir yetkenin bulunmayışıdır; aristokrasi daha küçük bir azınlığın iktidarındır; demokrasi halkın iktidarındır (Yunancada demokrasinin sözcük anlamı, halkın iktidarı demektir). Bütün bu farklılıklar kölelik döneminde ortaya çıktı. Bu farklılıklara karşın, köle sahipliği döneminin devleti, ister bir monarşi olsun, ister bir cumhuriyet, ister aristokrat olsun, ister demokrat, bir köle sahipliği devleti idi.”

İlk sınıflı toplum olarak köleci toplum sınıflı toplumların tüm temel karakterist özelliklerini nüve olarak bağrında taşır. Köleci devlet de sömürücü sınıfları koruyan daha sonraki tüm devlet yapılarının karakterist özelliklerini nüve düzeyinde de olsa bağrında taşır. Demokrasi, cumhuriyet, Sezarizm, mutlakiyetçilik, monarşi, faşizm vb. günümüzde var olan devlet biçimlerinin nüveleri, hatta kimi durumlarda gelişmiş örnekleri ilk olarak köleci toplum

aşamasında biçimlenmiştir. Bu bağlamda tüm sınıflı toplumlar gibi, onların devletlerinin biçimlerinin ve işlevlerinin de belli çizgiler üzerinde birbirine bağlandıklarını söyleyebiliriz. Sömürü ilişkilerinin egemen olduğu tüm toplumsal düzenler, ister köleci, ister feodal, ister kapitalist olsun baskı ve denetim aygıtlarının oynadığı rol ve kullandıkları araçlar bağlamında son tahlilde benzer çizgilere sahiptirler; barbardırlar, ezilenlerin kendi programlarını uygulayacakları siyasal yapılardan uzaktırlar. Tüm tarih boyunca bu böyle olmuştur.

Toplumsal aşama temelindeki tanımlama devlet tipini, yani devletin sınıf karakterini ve tarihsel yerini ortaya koyarken, bunu izleyen devletin biçimleri ise devletin belli bir anda nasıl örgütlendiğini, sınıf egemenliğini nasıl kurumlaştırıp, uyguladığını tanımlar.Devlet biçimleri yönetim tarzı (cumhuriyet, meşruti yada mutlak monarşi), devletin yapısı (federasyon, merkezi yapı, vb.) ve siyasal rejimin (bonapartizm, faşizm, demokrasi vb.) bileşimi ile biçimlenir.

Somutlayacak olursak; bir kapitalist ülkede devletin tipi doğaldır ki, kapitalist devlettir. Ancak devletin biçimi sınıf ilişkilerine, güç dengelerine, o ülkenin tarihsel toplumsal gelişmesinin özelliklerine vb. bir dizi etkene bağlı olarak değişebilir. Devlet biçimi bu faktörlere bağlı olarak, demokratik parlamenter cumhuriyet olabileceği gibi (bu devlet aynı zamanda federal yada merkezi olabilir), faşist bir cumhuriyet, yada demokratik parlamenter meşruti monarşi de vb. olabilir.

Kapitalist Devletin Biçimlenişinde Temel Yönelimleri Belirleyen Faktörler

17. yüzyıldan itibaren billurlaşmaya başlayan kapitalist devletler gelişmelerinin farklı aşamalarında farklı biçimler kazanarak ortaya çıkmış, varlıklarını sürdürmüşlerdir. Kapitalist devlet, kapitalist sistem gibi sürekli devinim-değişim içinde olan, sistemin ihtiyaçlarına ve her dönem ortaya konan genel planlamalara uygun olarak kendini biçimlendiren canlı ve dinamik bir organizmadır. Sistemin bütün dinamikleri tarafından biçimlendirilen ve kendisi de sistemin gelişim seyrinde kritik roller üstlenen bir temel yapılardan biridir.

Kapitalist sistemin gelişimin seyrini kendi içinde çeşitli aşamalara ayırabiliriz: İlkel birikim (ticaret kapitalizmi) aşaması, sanayi devriminin gelişmesi ve sanayi kapitalizmi temelinde serbest rekabetçi kapitalizm ve son olarak emperyalizm. Emperyalist aşamayı da kendi içinde çeşitli dönemlere ayırarak ele alıyoruz. Her bir gelişme aşaması birbirinden siyasal durumun (devletler arası güç ilişkileri, devlet yapıları ve diğer tüm siyasal yapılar), egemen kapitalist sömürü modeli ve bunun ideolojik arka planı olan iktisat kuramı ve sistem karşıtı güçler ile kapitalist sistem arasındaki çatışmanın somut durumunun kapsamlı farklılar içeren tablosu

ile ayrılırlar. Emperyalizm aşamasının gelişim seyrindeki farklı dönemlerde emperyalizmin temel karakteristik özellikleri aynı kalmakla birlikte, yukarıdaki üç unsurda ortaya çıkan belirgin farklılıkların ürünü olarak ortaya çıkarlar.

Kapitalizmin gelişmesinin her bir aşaması aynı zamanda kapitalist devletin belirli bir biçimlerinin öne çıkışını sağlamış, kapitalist devlet o aşamaya egemen olan dinamiklere bağlı olarak biçimlenmiştir. Devletler arası güç ilişkileri, sömürü modeli, sistem karşıtı güçlerin durumu gibi belirleyici faktörler ve bir dizi yerel (siyasal gelenekler vb) faktör devletlerin biçimlenişini belirlemişler, devletlerin yapısı, işlevleri vb. noktalara ilişkin temel yaklaşımların, kuramların nesnel zeminlerini oluşturmuşlardır. 17. ve 18. yüzyılın despotik monarşileri, 18. yüzyılın liberal yada bonapartist devletleri ve burjuva demokratik cumhuriyet mücadeleleri ve meşruti monarşilere doğru evrilen yarı-sömürge devletleri, 20. yüzyılda monarşilerin çöküşü ve demokratik cumhuriyetlerin gericileşmesi ve paralel olarak faşist devlet yapılarının öne geçişi, sömürgelerde devrimci olmayan uluslaşma ve ulus-devlet deneyimlerinin hızla faşizme (sömürge tipi faşizme) evrilmesi, vb. tüm farklı devlet biçimlenişleri ve bunların belli dönemlerde öne/ortaya çıkışı, kapitalizmin yukarıda ifade edilen üç temel dinamiğinin gelişiminin farklı aşamalarında devletin kazandığı biçimlerdir.

Günümüzde yeni sağ anlayış ekseninde emperyalist-kapitalist devletlerin burjuva demokratik öğelerden arındırılarak faşizmin eşiğindeki polis devletlerine dönüştürülmesi, yeni sömürgelerde faşizmin yeni biçimlerle sağlamlştırılması, ulus devletin misyonun yeniden tanımlanması, ulus devlet işlevlerinin bir bölümünün ulus üstü devletsel yapılara yada siyasal, ekonomik kurumlara devredilmesi temelinde kapitalist devletin geçirdiği evrim de kapitalist sistemin geliştirdiği neoliberal sömürü modelinden, uluslararası güç ilişkilerinde son 20 yılda gerçekleşen köklü değişimlerden ve egemen sınıflar arası ilişkilerden, tek tek her bir ülkenin kendi öz siyasal ve toplumsal deneyimlerinden ve sistem karşıtı güçler ile sistem arasındaki güç ilişkilerinden, olası çatışma dinamik ve potansiyellerinden bağımsız olarak anlaşılabilir. Devlet sorununun tarihsel ve güncel olarak irdelenmesinde temel hareket noktaları bu öğeler olmak durumundadır.

Kapitalist Devletin ve Devletlerarası Sistemin Doğuşu

Kapitalist devletin ortaya çıkışı esas olarak Avrupa'da 1648'de Westfalya barışının yapılmasının sonrasındadır. Westfalya barışı ile ilk kez dünya üzerinde devletler arası sistemin nüve düzeyinde de olsa kurulduğunu, devletlerin sınırlarının ve bu sınırlar içindeki egemenliklerinin anlaşmaya katılan devletlerce kabul edildiğini

görüyoruz. Westfalya öncesi dönemde devletlerarası ilişkiler, devletler arasındaki ikili anlaşmalarla sınırlı bir ilişki düzlemidir ve egemenlik hakları esas olarak sadece geçici olarak güvence altına alınır. Westfalya barışı ise çok sayıda devlet arasında bir anlayışın oluşturulması ile daha önceki dönemden keskin biçimde ayrılır. Hiç kuşkusuz, bu barıştan sonra sayısız savaş yaşanmıştır. Ancak ortaya konan anlayış gelişmenin her aşamasında daha güçlenmiş ve ilişkilerde belirleyici hale gelmiştir.

Westfalya anlaşması, feodalizmin çözülerek kapitalizmin gelişmesi, feodal derebeyliklerini tasfiye ederek merkezi devlet aygıtları oluşturan monarkların gücünün artması, öncülleri Rönesansla ortaya çıkan aydınlanma düşünceleri ve ulusların ve ulusal pazar (vatan) düşüncesinin gelişmesi ile doğrudan ilişkilidir. Bütün bu dinamikler ve bu süreç, aynı zamanda kapitalist ulus devletin dinamikleri ve ortaya çıkış sürecidir.

16. yüzyıldan itibaren, Amerikanın sömürgeleştirilmesi yoluyla, Asya ve Afrika'ya yapılan seferlerle ciddi biçimde güç toplayan ve feodal derebeyleri tasfiyeye, merkezi güçlü merkezi devletler kurmaya yönelen feodal monarklar (krallar), ticaret yoluyla zenginleşen ve gelişen burjuvazisinde önünü açmaktaydılar. Ticaretin başat rol oynadığı kapitalist ilişkiler hızla gelişmektedir. Merkezi devlet burjuvazinin daha geniş bir alan içinde daha güvenceli ve istikrarlı biçimde faaliyet yürütmesini sağlıyor, mülkiyet haklarını güvence altına alıyordu, başka ülkelerden rakiplerine karşı gümrük vb yollardan koruma sağlayabiliyordu. Bu güvenceler henüz yeni güçlenmekte olan burjuvazi için yaşamsal önemdedir. Devletin feodal karakterine ve bunun yarattığı sorunlara karşın, gelişmekte olan burjuvazi için bu duruma katlanmak, yarattığı olanaklardan yararlanmak zorunluydu. Dönemin egemen iktisat kuramı da bu nesnel koşullardan burjuvazinin azami ölçüde yararlanmasını için gerekli olan düşünsel arka planı sunan Merkantilizmdi. Merkantilist anlayış, ülkelerin zenginliğinin sahip oldukları kıymetli madenlerle ölçülebileceğini, devletin ülke ticaretini ve sanayini dışa karşı koruması gerektiğini, buna karşılık ihracatı sağlamanın zorunlu olduğunu iddia ediyordu. Böylece zengin maden yataklarına sahip olan Amerika 'nın yağması meşrulaştırılıyor, dışa karşı koruyucu gümrük duvarları oluşturuluyordu. Böylece ülke burjuvazisinin korumalı alanlar içinde sanayi ve ticareti geliştirmesinin zeminleri yaratılıyordu. O süreçte, devletler arası çatışmalara rağmen, gerek ekonomik gelişmişlik, gerekse askeri açıdan diğerlerini hegemonyası altına alacak bir gücün henüz ortaya çıkmamış oluşu bu merkantilist anlayışın hayat uzunca bir süre hayat bulmasını sağladı. Bütün bu olgular aynı zamanda, pek çok nedenle - din, bölge, mezhep çatışmalarıyla- parçalanmış olan ülke nüfusunun, daha

doğrusu pazarın birleşmesi içinde uygun bir zemin yaratıyordu. Belirli bir dil, kültür, gelenek birliği olan bölgeler monarşiler tarafından birleştirildi. Gelişen burjuvazi bu toprakların ticaret yoluyla bu toprakların ekonomik ilişkilerini birbirine bağladı. Bu noktada, ulus olgusu giderek biçimleniyor ve birleştirici öge olarak öne çıkarak, devleti tanımlayan asli unsurlardan biri haline geliyordu. İngiltere ve Fransa bu gelişmelerin en güçlü boy verdiği ülkeler oldu. Hollanda, İsveç, Danimarka gibi devletlerde aynı yoldan ilerledi. Merkezi devlet yapıları ve gelişen kapitalist ilişkiler modern ulusların ortaya çıkışını sağladı. Bu devletler ulusun ortaya çıkış zeminlerini yarattırken, aynı zamanda ulus eksenli devletler haline geldiler. Burjuvazi korumalı ve güvenli bir pazar alanını ifade eden vatan ve ulus olgularına dört elle sarıldı. Ulusculuk ve ulus eksenli devlet yapılanması her devlette tüm burjuvazilerin temel şiarı haline geldi. Burjuvazi feodalizme ve onun meşrulaştırıcı ideolojisi dine karşı da aydınlanma düşüncesine, bilime, rasyonalizme sarıldı. Ulusun, ulus eksenli merkezi devletlerin doğuşu ile aydınlanma düşüncesi, rasyonalizm aynı süreçlerde gelişti ve burjuvazi ve kapitalist ilişkiler bütün bu öğeleri kendi potasında birleştirmeyi başardı.18. yüzyılın sonunda Fransız burjuvazisi için uzunca bir süre önünü açtığı için katlandığı merkezi feodal devlet aygıtının ve feodal kalıntıların yarattığı ayakbağlarından kurtulmak amacıyla kesin hamleyi yaptı; büyük devrimle feodal devleti tasfiye etti. Fransız devrimi kapitalizmin egemen bir toplumsal sistem haline gelişinin ve modern ulus devletinin ve ulusçuluğun en parlak ve devrimci ifadesi olarak gelişti. Günümüze değin gelen ulus-devlet yapılanması kapitalist devletin başlıca formu oldu.

Fransız devrimi burjuva devletin çeşitli biçimlerini ortaya çıkmasının önünü de açtı. Meşruti monarşi, demokratik cumhuriyet, mutlak monarşi, Bonapartizm vb...

Sanayi Devrimi, Liberalizm ve Burjuva Devlet

Fransız devriminin yarattığı büyük siyasal, toplumsal güçlerin eylemleri ve İngiltere'de filizlenen sanayi devriminin muazzam gelişmesinin yarattığı muazzam rüzgarlarla başlayan 19. yüzyıl, kapitalizmin hem ekonomik, hem de siyasal olarak geriye dönüşsüz biçimde egemen olduğu ve böylece tarihin olağanüstü ölçüde ivme kazanarak hızlandığı bir yüzyıldır.

Başta İngiltere, Fransa, Hollanda üretici güçlerin gelişimini engelleyen feodal bağımlılıklardan kurtulan kapitalizm, 18. yüzyılın ortalarından itibaren İngilterede, 19. yüzyılın başlarından itibaren ise Fransa'da manifaktür üretimden makinalı sanayiye geçiş yaptı. Makinalı üretimde yaşanan gelişmeler devrim niteliğindedir ve sanayi devrimi olarak tanımlandı. Bu süreç henüz tekeller

oluşmadığı, çok sayıda sermaye sahibinin rekabetinin belirleyici olması bağlamında serbest rekabetçi dönem olarak da tanımlandı. Makinalı sanayi üretimi, kapitalist üretimin kendi içinde keskin bir sıçramanın yaşanması anlamına geliyordu. İngiltere bu sürecin öncü gücü oldu ve kısa sürede diğer ülkelerle arasındaki gelişmişlik farkını açarak kapitalist sistemin başat gücü haline geldi. Daha da ötesinde, tüm dünyanın en güçlü ülkesi haline geldi. Bu süreç aynı zamanda yeni sömürü (birikim) modelinin ortaya çıkışını da beraberinde getiriyordu. Liberalizm yeni sömürü modelinin kuramsal ifadesi oldu. Mallar ve sermayenin serbest dolaşımını hedefleyen “bırakınız yapsınlar” deyişiyle popüler ifadesini bulan bu yaklaşım, doğal olarak en başta sistemin en büyük gücü olan İngiltere’nin çıkarlarının ifadesi olmaktaydı. Merkantilist uygulamaların ortadan kalkması, gümrük duvarlarının kaldırılması vb. düzenlemeler doğaldır ki, güçlü olanların işine yaracaktı.

Liberalizm devletin görevini sermaye sahiplerini korumak ve savunmak olarak belirlemiştir. Liberal anlayışa göre devlet doğrudan ekonomik etkinlikler yürütmemeliydi. Ancak bu devletin liberal ekonomi ilkelerinin hayat bulması için çaba harcamayacağı, müdahaleler geliştirmeyeceği anlamına gelmiyordu. Liberal devlet yeni pazarların açılması için ve sermayenin serbest dolaşımı için sömürgeci ve savaşçı bir devlet olmak zorundadır. Devlete bu işleri yükleyen liberalizm nasıl devlet biçimi öngörmekteydi. Liberalizm ile demokrasiyi adeta eş anlamlı kullanan burjuva ideologları bu soruya yanıtı daima demokrasi yanıtını veriyorlar. Gerçekte bu kesin biçimde yanlıştır. Liberal devlet esas olarak despotik bir nitelik taşır. Siyasal özgürlükler en iyi durumda bile mülk sahiplerinin yararlandıkları haklar durumundadır. Ki, bu tür haklar liberal devletin yarattığı gelişmeler değil, Rönesans ve reform hareketlerine değin uzanan sürecin ürünüdürler. Burjuva devrimlerinin hiçbiri burjuva demokrasisini kurabilmiş de değildir. Genel oy hakkı ve hükümet organlarında temsil hakkı gibi burjuva demokratik haklar, liberal devlet anlayışında uzunca bir süre olmamıştır. 1848 devrimleri ile proletaryanın bağımsız bir devrimci bir güç olarak ortaya çıkışı ile birlikte demokrasi sorunu da kendi içinde liberal burjuva demokrasisi ve proleter sosyalist demokrasi olarak çatallandı. Liberal devletlerin bugün bilinen demokratik hakları tanınması ve uygulaması esas olarak proletaryanın büyük mücadelelerinin ürünü olmuş, liberal devletin despotik yapıdan burjuva demokrasisine evrilmesi esas olarak 1848 sonrasında gerçekleşmiştir. 19. yüzyıl aynı zamanda feodal gerici hareketlerin despotik restorasyon hareketlerinin ve buna bağlı olarak devletlerin yapısında gitgellerinde yaşandığı bir süreçtir. Fransa’daki restorasyon dönemi bunun tipik örneğidir. Yine, Fransa’da Bonapatisizm, Almanya’da Bismarckçılık olarak

tanımlanan dönemler kapitalist devletin despotik özgün biçimleri olarak ortaya çıkmışlardır.

Bu süreçte de yarı-sömürgeleştirilen ülkelerde de, esas olarak gelişmiş kapitalist ülkelerin gelişmelerinden etkilenen aydınlarda, komprador burjuva kesimlerde, despotik, mutlak monarşilerden güdük liberal devlete anlayışına geçiş yönünde istekler, arayışlar ve denemeler yoğunlaşmıştır. Osmanlı'daki Tanzimat Fermanı ve daha sonraki I. ve II. Meşrutiyet bu arayışların ürünüdür.

Emperyalizmin 1. ve 2. Bunalım Dönemleri ve Burjuva Devlet

1870'lerden itibaren başlayan ve 1900'lerin başında nihai sonuçlarına ulaşan tekelleşme ve sömürgeleştirme süreci kapitalizmin gelişmesinde yeni bir aşmaya, emperyalizm aşamasına tekabül ediyordu. Aslında 1870'li yıllar kapitalist dünyada güç çatallanmasının başladığı bir dönemeç noktasıdır. Farklı özgünlüklere sahip olan Almanya, Japonya ve ABD bu süreçte liberal ekonomi anlayışını red ederek, ulusal pazarı korumayı esas alarak olağanüstü bir hızla kapitalistleşme sürecine girerler. Almanya, 1870'lerin ortalarından itibaren liberal ekonomi anlayışını önemli ölçüde red ederek korumacı bir ekonomi politikası izleyerek ve içte Bismarck'ın feodal beylerin (Junkerler), kapitalistlerin çıkarlarını ortak paydalarda dengeleyen ve işçi sınıfına dönük despotik devlet uygulamalarını esas alan politikalar temelinde hızlı bir kapitalist büyüme temposu yakalamıştı. İşçi sınıfının mücadeleleri ile pek çok kazanımlar elde edilmiş olmasına karşın devletin despotik karakteri, bir tür bonapartist devlet biçimi belirgin bir nitelikteydi. Japonya'da benzer bir gelişme seyri izlemiş, mutlak monarşist devletin despotik yöntemi altında hızlı bir gelişme temposu yakalanmıştı. ABD ise korumacı bir ekonomi ile burjuva demokratik hakların işçi sınıfı mücadeleleri temelinde geliştiği bir devlet yapılanması ekseninde benzer bir gelişme temposu yakalayarak 1900'lerin başında dünyanın en büyük ekonomisi haline gelmişti. Bu süreç aynı zamanda kapitalist sistemdeki güç dengelerinin önemli ölçüde değiştiği, Almanya ve Amerika'nın İngiltere karşısında büyük güçler ortaya çıktığı, İngiltere'nin sistemin başat gücü olma rolünün tartışmalı hale geldiği, rakipleri karşısında zorlandığı dönemdir. Öte yandan, genel olarak değerlendirildiğinde tüm meydan okumalara rağmen, liberal ekonomi anlayışının sistemin bütününde egemendir. Liberal devlet anlayışının despotik karakteri işçi sınıfının mücadeleleri sonucu demokratik kazanımların artması (genel oy hakkının kazanılması vb) ve burjuva demokrasininin zeminlerinin büyümesi ile burjuva demokrasisine doğru evrilmiştir. Ancak gelinen noktada, farklı güç ilişkilerinin, ekonomik, sosyal ve siyasal zeminlerin ürünü olan anlayış, ilişki ve kurumlaşmalarla yeni aşamanın

ilişki ve çelişkilerinin anlaşılması ve sürdürülebilir bir dünya sistemi kurulması mümkün değildir. Öte yandan, emperyalizm, kapitalist sistemin genel ve sürekli bir bunalım içine girmesi anlamına geliyor. Kapitalist sistem bir bütün olarak tüm ilerici dinamiklerini yitirmiş ve üretici güçlerin gelişmesinin önünde dünya çapında engel haline gelmiştir. Sistemin tüm çelişkileri en uç noktalara değin birikmiş durumdadır. Sistemin başat gücü İngiltere genel bunalımın hafifletilmesini sağlayacak geçici bir çözüm platformu sunmaktan uzak durumdaydı. Yeni bir sömürü (birikim) modeli, yeni bir uluslararası biçimleşme ve siyasal aygıtlar bütünü henüz ortada görünmüyordu. İngiltere açısından statükonun korunması ve sürdürülmesi asıl amaç olarak çıkmaktaydı. Bu bağlamda, emperyalist aşamanın 1900-1914 yılları arasındaki ilk dönemi esas olarak bu 19. yüzyılı biçimlendiren dinamiklerin her alanda belirleyiciliği ve bu dinamiklerin biriktirdiği çelişkilerin ağır baskısı altında biçimlenmiştir. İngiltere öncülüğünde somutlaşmış olan bir dönem tüm dinamiklerini tüketmekte olmasına karşın, ortaya çıkmış olan yeni dönem sürükleyici öncü bir güç olmadan tükenen siyasal, ekonomik, askeri zeminler üzerinde ilerlemektedir.

İşte bu noktada, emperyalistler arası savaş biriken çelişkilerin çözüm platformu olarak ortaya çıkar. Savaş sisteme egemen olan İngiltere öncülüğündeki müttefik güçlerin galibiyeti ile sonuçlanır. Ortaya çıkan sonuçlar muazzam ölçüdedir. Herşeyden önce, Rusya'da gerçekleşen büyük ekim devrimi ile proletarya tarihte ilk kez kendi iktidarını kurmuş, emperyalizmin çağı olarak başlayan 20.yüzyıl, aynı zamanda proleter devrimler çağında yüzyılı haline gelmiştir. Yeni bir toplumsal sistem, yeni bir devlet tipi ve biçimi ortaya çıkmıştır. Öte yandan, dünya siyasal coğrafyası büyük bir değişime uğramış, dört büyük monarşik imparatorluk (Osmanlı, Alman, Avusturya-Macaristan ve Rusya) tarihin çöplüğüne yuvarlanmış, bunların topraklarından bir bölümünde yeni kapitalist ulus devletler kurulurken, bir bölümü de sömürgeleştirilmiştir.

Savaş sonrasında ortaya çıkan manzara, hem dünyadaki siyasal güç dengeleri, hem sistem karşıtı güçlerin konumunda SSCB'nin kuruluşuyla ortaya büyük değişim bağlamında köklü bir değişimi yansıtmakta, emperyalizmin gelişiminde yeni bir döneme girildiğini göstermektedir. Ancak savaşın galibi olan müttefikler içinde sürece güçlü biçimde ağırlığına koyabilecek ve sistemi yeniden yapılandırabilecek tek güç olan ABD'nin dünya kapitalist sisteminin önderliği için kendini hazır görmeyerek geri çekilmesi, önderlik misyonunu yeniden İngilterenin üstlenmesini beraberinde getirdi.

Ancak İngiltere bu misyonunu yerine getirecek olanaklara eskisinden daha az sahiptir. Yine de birçok anlaşma ve düzenleme ile sistemin güvenliği

pekiştirilmeye çalışılır.

Yeni dönem devlet sorununda yeni öğeler anlamına gelmektedir.

İlk kez bu dönemde zayıf yetkilerle donatılmış olsa da, sürekli bir ulus üstü çözüm platformunun gerekliliği devletlerce kabul edilir ve Milletler Cemiyeti olarak kurumlaştırılır. Savaş öncesi dönemde Avrupa Birleşik Devletleri önerisini tartışmaya başlayan Avrupa, henüz çok uzak bu hedef yerine, tüm bağımsız devletleri içinde toplayan Milletler Cemiyetinin kuruluşuna yönelmiştir. Aslında hem Milletler Cemiyeti, hem de Avrupa Birleşik Devletleri tartışmaları emperyalizm aşamasının ortaya çıkardığı yeni siyasal güç odakları ve devletleşme biçimleri arayışlarının ilk ifadeleridirler.

Öte yandan, sömürgeciliğe karşı ulusal kurtuluş mücadeleleri ve bunların çözüm platformu olarak ulusların kendi kaderlerini tayin hakkı önemli bir sorun olarak öne çıkmaya başlar. Yeni bir uluslaşma ve devletleşme dalgası kapıda durmaktadır.

Bu dönemin ilk yıllarında sistem içindeki bağımsız devletler liberal parlamenter devletler olarak biçimlenmişlerdir. Emperyalist devletlerde tekelci burjuvazi siyasal sistemi gericiliğe doğru evriltirken, işçi sınıfı ise burjuva demokratik hakların genişletilmesi için güçlü mücadeleler yürütmektedir. Yarı-sömürge ülkelerin önemli bir bölümünde ise burjuva parlamenter yapılar bulunmasına karşın gerici despotik rejimler egemen durumdadır. Bunlar kimi durumlarda bonapartist diktatörlükler (Türkiye’de olduğu gibi) olarak biçimlenmiştir. Kimileri ise faşizme doğru evrilmektedir.

Tam da bu noktada, bu dönemin kapitalist devlete ilişkin en önemli gelişmesinin yeni bir devlet biçimi olarak faşizmin ortaya çıkışı olduğunu söyleyebiliriz. 1920’li yıllarda İtalya ve Bulgaristan’la sınırlı kalan faşist devletler, 1930’larda ise büyük hızla artacaktır. Faşist devlet biçimi, tekelci burjuvazinin toplumsal yaşamı en baskıcı-terörcü siyasal, sosyal araç ve mekanizmalarla örgütlenme ve yönetme biçimi olarak ortaya çıktı. Faşist devlet, emperyalist ülkelerde esas olarak yenik, tatmin edilememiş, işçi sınıfının devrimci gelişmesinin basıncını en yoğun biçimde yaşayan ülkelerde gündeme geldi. Yarı-sömürgelerde genel durum esas olarak her zaman bu tabloya uyduğu için, bu ülkelerde faşist devlet biçimlerinin gelişmesi için zaten hazır bir zemin bulunmaktaydı.

İşte, bu koşullarda, zayıf da olsa öncü gücü olarak konumlanan İngiltere siyasal alanda statükocu yaklaşımlarla, ekonomide yeni bir sömürü modeli geliştiremeden liberal anlayışla, sosyalist hareket ve SSCB’ye karşı ise işgal girişimlerinden ablukaya varan yaklaşımlarla yol almaya çalışır. Yenik rakiplerin zayıf oluşu, savaşın yarattığı yıkımın onarımının yarattığı ekonomik ivme ile bir süre yol

almaya çalışan sistem 1929 yılında patlayan büyük bunalımla ekonomik, siyasal ve diğer her alanda paramparça olur.

1929 bunalımı sistemi atomize eder. Liberal ekonomik düzen alt-üst olur ve pek çok ülke tarafından terk edilir. Kapalı, korumalı ulus pazar ve devletin ekonomiye doğrudan müdahalesi öne çıkar. Tek bir dünya ekonomisinden uzaklaşılır ve bölgesel ekonomik bloklar vb. öne çıkar. Aslında bütün bu gelişmeler üzerinde çok yönlü düşünülmüş ve organize edilmiş, sistemde genel kabul gören yeni bir sömürü modelinin geliştirilmesinden çok, krize karşı tek tek ülkelerin verdiği karşılıklar olarak biçimlendi. Kapitalist sistem yeniden kaotik bir sürece yuvarlanmıştı. Sistemin tüm belli başlı güçleri pazarların yeniden paylaşımı ve güçler dengelerinin yeniden kurulması söz konusu olmadan sistemi yeniden toparlanmasının mümkün olmadığını görmekteydiler. Bunun yolu da hesapların yeniden görüleceği yeni bir savaştan başka birşey olamazdı.

Sistemin zayıf halkası Almanya'da tekelci burjuvazi faşist Nazileri iktidara getirerek güdük burjuva demokratik devleti tasfiye etti ve faşist devlet biçimine geçildi. İşçi sınıfının sömürsünün ve toplumun askerileştirilmesinin önündeki engellerin hızla tasfiyesi ve yeni bir savaş hazırlanmak için Alman tekelci burjuvazisinin başka seçeneği de yoktu. Ekonomide çizilen yol, uluslararası güç ilişkileri ve işçi sınıfının siyasi gücü yani üç temel parametreden bakıldığında Almanya'nın devrim ya da faşizm seçeneği ile karşı karşıya kaldığı ve burjuvazinin hedefe ulaştığı açıkça görülebilir. Ancak 1930'lu yıllar sadece Almanya'da değil, Avrupa'daki ve dünyanın başkaca yerlerindeki pek çok ülkede liberal burjuva demokratik rejimlerin (çoğu durumda çok cılızda olsa) tasfiyesi ve baskıcı bonapartist diktatörlüklerin yada faşist diktatörlüklerin kuruldukları yıllar oldu. Faşizm, kapitalizmin emperyalizm aşamasının başlıca gel-geç olmayan, günümüzde de hala varlığını sürdüren devlet biçimlerinden biri olarak tarihteki yerini kesin biçimde almış oldu.

1929 bunalımı adım adım uluslararası alanda yapılan düzenlenmelerin, ulus-üstü kurumlaşmalarında (Milletler Cemiyeti vb) sonu anlamına geldi. Bunların yerini faşist devletler (İtalya, Almanya, Japonya) ile burjuva demokratik kurumların az yada çok koruyan emperyalist ülkelerin (İngiltere, Fransa, ABD) karşılıklı kamplaşması aldı.

Kapitalist dünya, sistemin bütünlüğü ve sürekliliği açısından önem taşıyan siyasal güç ilişkilerinin ve kurumlarının konumlanması ve niteliği, sistemin içinde yer alan ülkelerde genel kabul gören bir sömürü (birikim) modelinin varlığı ve sosyalist harekete karşı alınacak tavır noktasında parçalanmıştı. İkinci Paylaşım Savaşı bu parçalanma durumunu gidermeye dönük büyük ve kıyıcı adım oldu.

Savaş sonuçları itibariyle sistemin gereksindiği bütünlüğü sağlayacak olanakları yarattı bu sistemden büyük kopmalar ve sosyalist bloğun oluşması pahasına olsada. Yeni bir dünya tablosu, yeni güç ilişkileri ve kapitalist sistem içinde yeni bir başat gücün ortaya çıkması, Keynescilik bağlamında yeni bir sömürü modelinin ortaya çıkması, emperyalist devletlerin buna bağlı olarak gerici bir burjuva demokrasisi zemininde organize olmaları, yeni uluslararası kurumların ortaya çıkması, sömürgelerin tasfiyesi yoluyla yeni bir ulus-devlet dalgasının gelişmesi, sömürge tipi faşizmin ortaya çıkması vb daha pek çok yeni ve kimileri oldukça köklü değişimleri ifade eden gelişmeler eşliğinde emperyalist sistemin (ve tabi ki kapitalist devletin) yeni bir dönemi başladı.

Günümüzde devlet sorunuda dahil olmak üzere tüm meselelerinde gelişen tartışmaların kaynağı bu dönemde oluşan yapı ve dinamiklerin günümüzde yaşadığı değişimlerdir. Bu nedenle bu dönemin irdelenmesi güncel tartışmalar ve görevler açısından da özel bir taşımaktadır.

1945 SONRASI EMPERYALİZMİN

3. BUNALIM DÖNEMİ;

KAPİTALİST DÜNYADA

VE DEVLETTE DÖNÜŞÜM

Günümüzde devlete ilişkin yapılan çözümleme ve tartışmaların çıkış noktaları önemli ölçüde, İkinci Paylaşım Savaşı ertesinde ortaya çıkan dünya tablosundan kaynaklanıyor. 1945 sonrası dünya tablosu, kapitalist sistemin gelişim seyrinde oldukça büyük değişimlerin başlangıç noktasıdır. Emperyalizmin genel bunalımının yeni bir dönemi başlamaktadır. Sistem, siyasal, ekonomik ve toplumsal güç ilişkileri ve bu alanların yeniden biçimlendirilmesi, sistem karşıtı dinamiklerin kazandığı muazzam güç ve bunun karşısında alınacak tutum vb. bütün temel noktalarda hızla büyük bir değişim süreci içine girmiştir. Yaşanan değişimler kimi yönleriyle genel bunalımın 1. ve 2. dönemlerinde yaşananlarla kıyas edilemeyecek ölçüde kapsamlıdır. Kökleri 1800'lere uzanan kimi yapı, dinamik ve ilişkilerin değişimi, yerlerini yeni ilişki, yapı ve dinamiklere bırakması söz konusudur. Bu durum, burjuva devletin de kapsamlı bir değişim yaşaması; bu gelişmelere bağlı olarak kaçınılmaz biçimde yeniden biçimlenmesi, rolünün, kullandığı araçların, ideolojik söylemlerin vb. yeniden tarif edilmesi anlamına geliyordu.

Bu dönem devletde yaşanan değişimin anlaşılabilmesi için üç ana noktadan hareket edebiliriz:

Birincisi, uluslararası zemindir. Kapitalist sistem içi güç ilişkileri, devletler arası sistem, uluslararası kurumlar ve rolleri-güçleri, sömürge sisteminin durumu, sistem içi merkezkaç kuvvetler, sistem karşıtı güçlerin durumu vb., dönemin kapitalist devletini biçimlendiren başlıca uluslararası dinamiklerdir. Aslında bu dönem açısından kapitalist devleti nitelemede kullanılan refah devleti, yeni-sömürge devlet, vb pek çok kavram ve olgu, ülkelerin iç dinamikleri kadar, ortaya çıkan yeni uluslararası zeminin yarattığı ilişki ve çelişkilerin de etkisi altında türetilmişlerdir. Bu dönemin devletinin anlaşılmasında en önemli kavramlardan bir diğeri; refah devleti (sosyal devlet de deniliyor) ve devletin ekonomiye müdahalesidir. İrdelenmesi gereken üçüncü alan ise, emperyalist ülkelerde faşizmin yenilgisi ve sosyalist hareketin güç kazanması ile burjuva devletin temsili demokrasi formunun kazandığı yapı ve klasik sömürgeciliğin dağılması ile ortaya çıkan ve yeni-sömürgeleşme yoluna giren yeni ulus-devletlerin siyasal biçimlenişleridir. Bu üç dinamik organik bir bütünü oluşturuyorlar ve 1945 sonrası kapitalist devleti çözümlene açısından asgari bir zemin sunuyorlar.

Uluslararası (Devletlerarası) İlişkiler Zemini ve Devlet

1945 sonrası en çarpıcı gelişmelerinden biri, o güne değin gelen uluslararası ilişkiler zemininin paramparça olmasıdır. 1800'lü yıllarda kurulan ve tüm zorlamalara, aşınmaya, meydan okumalara rağmen 1945'lere değin gelen kapitalist sistem içi güç dengeleri, İkinci Dünya Savaşı sonunda kesin biçimde yok olmuştur. Kapitalist dünyadaki Avrupa merkezli güç dengeleri, daha 1900'lerin başında ABD'nin büyük bir güç olarak ortaya çıkışı ile birlikte ciddi biçimde sarsılmasına karşın kör-topal sürebilmiştir.

1945'de ise güç dengelerinin merkezine kesin biçimde ABD oturmuştur. 1800'lerin başından itibaren sistemin başat gücü olan (her ne kadar 1900'lü yıllarda bu konumu ciddi biçimde sarsılsada) İngiltere'nin yerini ABD almıştır. Bu, sistemin savaş sonrası biçimlenişine damgasını vuran temel olgulardan biridir. ABD'nin sistem içindeki başat olma konumu, kapitalizmin 500 yıllık tarihinin hiç bir döneminde görülmeyen ölçülerdedir. Sistemin diğer tüm büyük güçleri savaş kendi ülkelerinde yaşamışlar ve yıkıntı içindedirler. ABD ise savaş kendi topraklarında yaşamamış ve önemli bir sermaye ve askeri, siyasi güç birikimi yaratmıştır. Tüm diğer ülkelerde ABD askeri gücü bulunmaktadır. Almanya, Japonya gibilerinde ise açık askeri işgal söz konusudur. Bu durumun anlamı sistemin savaş sonrası yapılanmasına ABD'nin tercihlerinin damgasını vuracağı ve sistem içi tüm statükoların değişeceği, olanakların ABD'nin lehine paylaşımını sağlayacak yeni bir uluslararası yapılanmanın gelişeceğidir. Kapitalist dünyanın

savaş sonrası biçimlenişine damgasını vuran ikinci temel gelişme ise dünyanın yaklaşık üçte birinin sosyalizmin bayrağı altında birleşmesi, sosyalist bir bloğun oluşması ve sosyalizmin tüm dünya halkları için en temel tercihlerden biri haline gelmesi, büyük çoğunluğu sosyalizmden etkilenen bir ulusal kurtuluş mücadeleleri dalgasının gelişmesidir. Sistemin 1945 sonrası tüm davranış ve tercihlerin belirleyen bu iki dinamik olmuştur.

Bretton Woods anlaşması, IMF ve Dünya Bankası'nın kuruluşu, GATT'ın kuruluşu, Marshall ve Truman yardımları sistem içi ekonomik ilişkilerin ABD tekellerinin istemleri doğrultusunda düzenlenmesine dönük temel adımlar olmuştur. Başta sistemin büyük devletleri (Almanya, Japonya, Fransa, İtalya, İngiltere) olmak üzere, sistemin iktisadi onarımını sağlamak, böylece uluslararası ekonomik bir düzenek kurmak, mal ve sermaye hareketlerini yeniden başlatmak, böylece ABD'de birikmiş büyük sermaye stokları için hareket alanları açmak, bütün bu düzenlemelerin temel hedefini oluşturmaktaydı. Bu anlaşmaları ve düzenlemeleri kabul etmekle, ABD dışındaki kapitalist devletler ve tekeller, sistem içi ekonomik öncülüğü ve aslan payını ve belirli egemenlik haklarını şimdilik kaydıyla esas olarak ABD'ye ve tekellerine bıkamayı kabul ediyorlardı. Bu düzenlemelerle aynı zamanda 1930'larda içe kapanmış olan ülke ekonomilerinin adım adım açılması, liberalleştirilmesi hedeflenmekteydi. Başat güç ABD doğal olarak tüm pazarların açık hale getirilmesini istemekteydi.

Uluslararası siyasal alanın düzenlenmesinde de ABD, sistemin belirleyici gücü konumundaydı. Esasen uluslararası alanda sosyalist blokun ortaya çıkışı ile birlikte iki temel taraf ortaya çıkmıştı. Biri ABD'nin öncülük ettiği kapitalist sistem, diğeri ise SSCB'nin öncülüğü ettiği sosyalist sistemdi. Bu tablo içinde uluslararası ilişkilerin düzenlenmesi ve karşılıklı güç kullanımı ile kaosu engellemek için yine tarihte ilk kez yaptırım gücü ile donatılmış uluslararası bir kurumlaşma yaratılmış ve Birleşmiş Milletler kurulmuştu. BM'nin yaptırım gücüne sahip ve en önemli kurumu olan Güvenlik Konseyinde daimi üyeler olarak, kapitalist sistemi ABD'nin yanısıra İngiltere ve Fransa da temsil etmekteydi. Ancak gerçek güç ilişkilerine bakıldığında sistemin siyasal ve askeri temsilinin esas olarak ABD tarafından üstlenildiği görülür. Başlıca siyasi ve askeri hedef olan sosyalist ülkeler ve ulusal ve halk kurtuluş mücadeleleri karşısında temsiliyet ve savunma ABD tarafından ya da onun öncülüğünde diğeri sistem devletlerinin katılımı ile gerçekleştirilir. Bu noktada, NATO, ABD öncülüğünde ve komutasında sistemin temel askeri ve siyasi güçlerinin odaklaştırıldığı alandır.

Bu süreçte uluslararası alandaki en önemli gelişmelerden bir diğeri ise çığ gibi büyüyen ulusal kurtuluş mücadeleleridir. İkinci Paylaşım Savaşı büyük sömürge

imparatorlukları olan İngiltere ve Fransa'yı ciddi bir yıkıma uğrattırırken, bunların sömürgelerindeki ulusal uyanışa da büyük ivme kazandırmıştı. Sömürge halkları sömürgecileri yenebileceklerini görmüş, o güne değin birikmiş olan ulusal kurtuluş dinamikleri bu elverişli koşullarda hızla politik ve askeri hareketlere dönüşmüştü. Sömürge imparatorlukları hızlı bir dağılma sürecine girdi. Sömürgelerdeki mücadelelerin başarıya ulaşması çok sayıda yeni devletin ortaya çıkması demekti.

Bu tablo karşısında, sistemin başat gücü ve koruyucusu ABD'nin tutumu ikili bir nitelik taşıyordu.

Devrimci sosyalist güçlerin önderliğinde gelişen ulusal kurtuluş mücadeleleri söz konusu olduğunda ABD ve sömürgeci müttefikleri tam bir dayanışma içindeydiler. Devrimci bir uluslaşma çizgisi izleyen bu ulusal kurtuluş mücadeleleri, Vietnam'da, Kore'nin kuzeyinde, Laos'da, Kamboçya'da, Angola'da, Gine'de vd. pek çok ülkede büyük savaşımın ardından başarıya ulaştılar. Bu ülkelerin tümü her türden ulusal sorunun çözüme kavuşturulduğu demokratik ve sosyalist halk devletleri olarak örgütlendiler ve kapitalist sistemden koptular. Öte yandan, ABD, artık sistem içinde ikincil konuma düşmüş İngiltere ve Fransa'nın (bunlara Hollanda, İspanya, Portekiz ve Belçika'yı da ekleyebiliriz) korumalı pazar alanları olan bu sömürgelerin sistem içinde kalmaları koşuluyla bağımsızlıklarına kavuşmasından esas olarak rahatsız değildi. Daha Birinci Paylaşım Savaşı sonrasında Başkanları Wilson eliyle ulusların kendi kaderlerini tayin hakkını oldukça güdük bir tarzda savunmuşlardı. ABD bu yolla kurulacak 'bağımsız' devletler eliyle bu ülkelerin pazarlarının kendi sermayesine çok daha elverişli biçimde açılacağını öngörmekteydi. Ancak ABD açısından İngiltere ve Fransa'nın sürdürdüğü klasik sömürgeciliğin kabul edilebilir tasfiyesi, ancak yeni kurulacak devletlerin kapitalist sistem içinde kalması ve bunların kendi kontrollerinde olması durumunda olabilirdi. ABD bu nitelikteki bağımsızlaşma süreçlerini kimi zaman İngiltere ve Fransa'nın eleştirilerine rağmen ya destekledi, ya da herhangi bir olumsuz tepki göstermeden kabul etti. İngiltere ve Fransa'yı böyle kontrollü 'bağımsızlık' süreçleri ve sözde 'bağımsız devletler' yaratılması için ikna etti. Böylece ortaya klasik sömürgecilik kurumlarının tasfiye edildiği, ama tüm dizginlerin emperyalistlerin denetimlerinde olduğu çok sayıda devlet ortaya çıktı. Bu devletler esas olarak kapitalist ulus-devlet formunda örgütlenmişlerdi.

Sömürgeciliğin tasfiyesine öncülük eden güçlerin bir bölümü ise sömürgelerdeki bağımsızlıkçı aydın küçük burjuvazi idi. Kimi zaman şiddetli mücadeleler, kimi zaman nisbeten yumuşak geçişler yoluyla başarıya ulaşan küçük-burjuva önderlikler esas olarak kapitalist sistem içinde kaldılar ve ülkelerinin çıkış yolunu

büyük emperyalist ülkelerin sanayileşme yolu olarak gördüler. Ulusal kalkınmacılık stratejisi olarak tanımlanan bu dolambaçlı yolda, küçük-burjuva önderlikler başarıya ulaşmak için emperyalist ülkeler ile sosyalist ülkeler arasındaki mücadeledenin dışında kalarak, bu çatışmadan kendi çizgileri doğrultusunda yararlanmayı hedeflediler. 1956'da oluşan Bağlantısızlar Hareketi esas olarak bu yaklaşımın ürünüydü.

Sömürgeciliğin tasfiyesi süreci, çok sayıda ulus-devletin (az sayıda din temelli devlet de sözkonusudur) ortaya çıkışını beraberinde getirdi. İkinci Paylaşım Savaşı bittiğinde sayısı 50 civarında olan devlet sayısı son 50 yıl içinde 200'lü rakamlara yaklaştı. Ancak 1945 sonrası hızla artan sömürge imparatorluklarından koparak ulus-devlet formu içinde gerçekleştirilmeye çalışılan devletleşme süreci ulusal sorunların tümünün çözümü anlamına gelmiyordu. Emperyalistlerin istemleri temelinde biçimlenen ya da küçük-burjuvazinin önderliğinde oluşan devletlerin küçümsenemeyecek bir bölümü (Hindistan, Endonezya, Pakistan, Filipinler, pek çok Afrika devleti) çok uluslu bir nitelik taşımaktaydı. Oluşan devletler ise devrimci demokratik bir temelde devletleşmedikleri için çoğunlukla daha baştan devlet içindeki en büyük ulusun devletine dönüşüyor ve diğer uluslar ve ulusal topluluklar baskı altına alınıyordu. Bunların yaşadıkları topraklar, iç sömürgecilik olarak tanımlayabileceğimiz bir tür sömürgecilik rejimi altına sokuluyordu. Bu dönemde kurulan devletler sadece bu tür çarpılmalarla malül değildi. Arap ulusu örneğinde olduğu üzere tek bir ulusun çok sayıda devlete bölünmesi, ya da cetvelle harita üzerinde çizilen sınırlar temelinde hiçbir ulusal, toplumsal kaygı taşınmadan 'ulus-devlet'lerin oluşturulması bu sürecin sıkça rastlanan çarpık, ucube uygulamalarıydı. Böylece, geleceklerini, yönetme tarzlarını vb. de belirleyen esasa ilişkin çarpıklıklarla sakatlanmış çok sayıda yeni 'ulus-devlet' kapitalist sisteme dahil oldu. Esasen bu devletler, modern bir ulus devlet formu taşımaktan çok, deforme despotik, hem ezen, hem ezilen konumunda bulunan ulusların uluslaşma süreçlerini sakatlayan kukla devletler olmuşlardır. (1923'de kurulan TC'de bu durumun en iyi örneklerinden biridir. Devrimci temelde gelişmeyen Türk uluslaşması süreci, Kürtlerin ve diğer ulusal toplulukların baskı altına alınması temelinde gelişince kurumlaşmaları ve ideolojik arka planı itibariyle sakatlanmıştır). Bugün bu ülkelerde yaşanan büyük patlamalara da kuruluş aşamalarındaki bu devrimci olmayan uluslaşma-devletleşme süreçlerinin büyük payı bulunmaktadır.

Kısaca özetleyecek olursak; sistemin başat gücü ABD olmuştur. Uluslararası ilişkileri düzenleyen ve yaptırım gücüne sahip ilk kurumlaşma olan BM oluşmuştur. Bu, devletler arası sistem için bir ilktir. Belki bir çok yönüyle

sembolik de olsa yeni bir devletlerarası ilişki anlayışının gelişmesini gösterdiği için önemlidir ve esas olarak sosyalist sistem ile kapitalist sistem arasındaki güç dengelerine dayanmaktadır. ABD'nin sistem içindeki o güne değin görülmemiş ölçüdeki büyük gücü ve sosyalist sistemin varlığı karşısında, kapitalist sistemin büyük güçleri, devletler arası sistemin oluşumundan bu yana ilk kez siyasi, ekonomik ve askeri alandaki kimi olanak ve haklarını açık ya da örtük biçimde ABD'ye bırakmışlardır. Brezezinski'nin kaba benzetmesini kullanacak olursak; imparator ve vasalları ilişkisinin bir benzeri oluşmuştur. Sistemin bütünü açısından bu denli kapsamlı bir bağımlılık ve entegrasyon ilişkisi devletler arası ilişkilerde bir ilktir. Büyük sömürge imparatorlukları tasfiye edilmiştir. Sömürge imparatorlukları aşağı yukarı tüm sömürgelerini kaybetmiş, çekirdek devletlere dönüşmüşlerdir. Bu alanda, devrimci önderlikler yoluyla kurulan devrimci ulus-devletlerin yanısıra, emperyalistler eliyle kurulan gerici, kukla devletler, ya da küçük-burjuva ulusalcılar tarafından kurulan ulus-devletlerden oluşan çok büyük bir ulus-devlet kitlesi oluşmuştur. Emperyalist-kapitalist sistem içinde devletler arası sistemin biçimlenişi, güç dengeleri, oluşan kurumlar bu yeni faktörlerden oluşmaktaydı. Bu noktaları, özellikle de klasik sömürgeciliğin tasfiyesi ile ortaya çıkan kapitalist sözde 'ulus-devlet'leri ileride tartışacağımız için şimdilik durumu tespate dönük bu saptamalar yeterlidir.

Yeni Sömürü Modeli (Keynescilik, Refah devleti, Fordizm, Yeni Sömürgecilik...) ve Devlet

1945 sonrası yeni dönem devletin ekonomideki rolünün de yeniden tanımlanması anlamına geliyordu.

Sermayenin kesintisiz birikiminin koşullarının sağlanması kapitalist devletin birincil görevi durumundadır. Her yeni dönem, genellikle sermaye birikimi sürecinin yeni bir biçimini, yeni bir sömürü modelini de ortaya çıkarmaktadır. Bu bağlamda, kapitalist devlet, tüm tarihi boyunca ekonomik alana değişik biçimlerde de olsa yoğun bir şekilde müdahale etmiştir. Her sömürü modeli o tarihsel kesitteki uluslararası ve yerel ilişki ve çelişkilerin; toplumsal, siyasi, iktisadi vd. ilişkilerin, çelişkilerin, güç dengelerinin vb. pek çok dinamiğin ürünü olarak ortaya çıkar. Ve aynı zamanda bütün bu öğeleri bütünlüklü olarak yansıtır da. Devletin görev ve zorunluluklarını ve siyasal mücadelelerin içinde gerçekleneceği alanı da belirler.

Liberal anlayışın egemen olduğu 1930'lara değin olan süreçte sömürge alanlarının kazanılması, serbest ticaretin dünyanın geri kalan kısmına çoğunlukla

zor yoluyla benimsetilmesi, kimi alt yapı olanaklarının yaratılması, burjuvazinin önünü açacak ideolojik, yasal ve kurumsal düzenlemelerin yapılması, emekçi sınıfların karşı koyuşlarının bastırılması vb.; bu müdahalelerin başlıca alanlarını oluşturmaktaydı. Kapitalist devlet liberal bir ekonomik düzenin oluşturulması için yavaş yavaş artan kapsamlı bir müdahale düzeneği yaratmıştı.

Liberal model, 1929 büyük ekonomik bunalımı ile kırıldı. 1930 sonrası, tüm devletlerin esas olarak içe kapandığı (Liberal anlayışın kalesi İngiltere bile kısmen liberal anlayıştan vazgeçmek zorunda kaldı.), tüm kapitalist sistemi düzenleyen bir sömürü modelinin söz konusu olmadığı, oldukça kaotik özellikler taşıyan bir dönemdi. Bu dönemde, belki de kapitalizmin tarihinde ilk kez devletler doğrudan iktisadi faaliyetler yoluyla; işletmeler kurarak, ekonomik faaliyetleri kapsamlı biçimde örgütleyerek iktisadi faaliyetlere katıldılar. Ancak bunlar tek tek ülkelerdeki kapitalist sistemlerin krizden çıkış için giriştikleri ayakta kalma mücadelelerinin birer parçasıydılar.

1945 sonrasında, ABD emperyalizmi kapitalist dünya ekonomisine biçim verirken, bir yandan sistemin bütününün toparlanmasını ve sosyalizme karşı güçlü bir ekonomik yapıya kavuşmasını hedeflerken, diğer yandan bu süreçten başat güç olma konumunu garantileyecek, sömürünün aslan payını almasını sağlayacak koşulların yaratılmasını hedeflemekteydi.

Bu noktada, Keynes'in devletin ekonomiye her düzeyden doğrudan katılımını-müdahalesini esas alan düşünceleri, bu iki hedefe ulaşılmasını sağlayacak en uygun ideolojik-teorik çizgi olarak görünmekteydi. ABD, müttefikleriyle anlaşarak bu çizgiyi yeni sömürü modelinin eksenini olarak hayata geçirmeye yöneldi.

Keynesçi yeni sömürü modelinin başlıca unsurlarını şu noktalar oluşturmaktaydı: Devlet doğrudan yatırımlar yaparak tam istihdamı sağlamalıdır, böylece iş bulan, gelir elde eden insanlar talep yaratacaktır ve bu da hem özel, hem de devlet eliyle yapılan yatırımların artmasını, böylece kar oranlarının yükselmesini sağlayacaktır. Gelirlerin artması tüketimde artmasını sağlayacaktır. Devlet az gelirli kesimleri destekleyerek tüketimin artışına katkıda bulunmalı, böylece yeni yatırımlarında önünü açmalıdır. Devlet para miktarını da ayarlayarak ekonomiyi bu doğrultuda düzenleyebilmelidir. Keynesin düşünceleri, bir yandan düşen kar oranlarının yükseltilmesi, genişletilmiş yeniden üretimin sağlanması ve böylece sermaye birikiminin sürekliliğini hedeflerken, diğer yanda işsizlik, yoksulluk nedeniyle sistem karşıtı mücadele zeminlerine kayan emekçi sınıfların ekonomik durumlarının çok sınırlı ölçüde de olsa düzeltilerek yeniden sisteme bağlanmasını hedeflemekteydi. Bu yoldan ve toplanan vergilerin sermayenin emrine verilmesiyle kapitalizm onarılacaktır.

Keynes'in 1930'lu yıllarda ileri sürdüğü bu tezler, 1945'den itibaren tüm kapitalist sistemde uygulamaya sokuldu. Keynesçi sömürü modeli, devletin ekonomiye o güne değin görülmemiş ölçüde müdahalesi anlamına geliyordu. Daha önceki dönemlerde yaptığı müdahalelerin yanısıra, yukarıda kısaca özetlediğimiz müdahaleler de artık devletin başlıca görevleri arasındaydı.

1945 sonrası refah devleti ya da sosyal devlet olarak kavramlaştırılan durumun arka planını bu yaklaşım oluşturmaktaydı. Bu temelde, nisbeten kar oranlarının düşük olduğu başta eğitim, sağlık, kültür, toplu taşımacılık, sosyal sigortalar, temel alt yapı hizmetleri, madencilik, vb. daha pek çok alanda büyük çaplı devlet yatırımları gerçekleştirildi, ya da bu alanlardaki özel işletmeler devletleştirildi. Sadece bunlar değil, daha pek çok alanda devlet yatırımları yaygınlaştı. Tekeller daha karlı başka alanlara yöneldi. Devletin bu yatırımları emperyalist ülkelerdeki savaş sonrası onarım faaliyetleri ile birleşince ekonomiye oldukça büyük bir ivme kazandırdı.

Fordist iş örgütlenmesi tam istihdama ve kitlesel tüketime dayanan sömürü modeli için en uygun iş örgütlenmesi olarak kısa sürede yaygınlaştı ve sömürü modelinin esaslı bir bileşeni oldu. Standart ve kitlesel üretim yapan, tüm süreçlerini ve işçileri birbirine bağlayan ve büyük işçi kitlelerini devasa işletmeler içinde toplayan bir fabrika modeli ve iş süreci oluştu.

Devlet en büyük işveren olmuştu ve eğitim, sağlık, sosyal güvenlik hizmetleri vb.'ni o güne değin olmayan ölçüde geliştirmişti.

Sistem bu geçici gelişmeyi derhal en abartılı söylemlerle altın çağ, devleti ise refah devleti olarak tanımlamakta gecikmedi. Gerek ideolojik manipülasyon, gerekse emperyalist-kapitalist ülkelerde emekçi sınıfların durumundaki görece iyileşme, geniş emekçi kesimlerin devrimci düşüncelerden uzaklaşmasının, sisteme bağlanmasının, reformist görüşlerin her alanda (sosyalist hareket de dahil) güçlü biçimde boy vermesinin nesnel ve öznel zeminini oluşturdu.

Kapitalist devletlerin egemen sınıfları olan tekелci burjuvazi bu süreçten kar oranlarının yükselişi sayesinde ciddi kazançlarla çıkmaktaydı. Öte yandan, emekçi sınıfların devrimci düşüncelerden uzaklaştırılması, sermaye birikiminin sürekliliği ve güvenliği açısından hayati bir kazanım durumundaydı.

Yeni sömürü modelinin temel bileşenlerinden biri ise, klasik sömürge konumundan kurtularak 'ulus-devlet'lerini kurmuş ülkeler ve eski yarı-sömürgelerin ekonomilerinin yeniden örgütlenmesi oluşturmaktaydı. Bu, kapitalist üretim ilişkilerinin, Keynesci modelin mantığına uygun olarak kar oranlarının yükseltilmesini ve genişletilmiş yeniden üretimi sağlayacak biçimde yaygınlaştırılıp, derinlik kazanması ile olacaktı.

Bu ülkelerin tüm nüfusunun ve kaynaklarının kapitalist sömürüye açılması, kapitalist üretim ilişkilerinin her alana yayılması hedeflenmekteydi. Bu süreçte başlıca aktörler emperyalist devletler ve tekelleri, bu ülkelerdeki devletler ve emperyalist tekellerle işbirliği yapabilecek, komprador burjuvazi ve büyük toprak sahipleri sınıflarıydı. Yeni devletler ve eskinin yarı-sömürge devletleri emperyalist devletlerden ve bankalardan aldıkları borçlarla alt yapı yatırımlarına ve tekeller için henüz yeterince verimli olmayan, ancak kapitalist üretimin zeminlerini hazırlayan yatırımlara yönelirken, emperyalist tekeller doğrudan yatırımlarla ve yerli işbirlikçileriyle ortaklıklar kurarak hızlı bir kapitalistleşme süreci başlattılar. Emperyalist ülkelerde ikinci sınıf konumuna düşmüş olan sanayiler bu ülkelere taşındı. Daha çok iç pazara dönük dayanaklı/dayanıksız tüketim malları üretimine ve eskimiş teknolojilere ve montaja dayanan bir hafif ve orta sanayi gelişmeye başladı. Üretilen malların en kritik unsurları bu fabrikaları kuran, ortak olan ya da teknolojiyi veren emperyalist ülkelere gelmekteydi.

Bu nedenle, bu sanayiler emperyalist ülkelere gelen bu kritik unsurların (ara malları da deniliyor) ithalatına bağımlıydı. Bu ithalat ise geleneksel ihracat mallarının satışı ile karşılanmaktaydı. Bu nedenle geçmişten gelen geleneksel hammadde ve yiyecek vb. ihracı da genişleyerek devam etti. Öte yandan, bu sanayiler dış rekabete karşı korundu.

Bu ise kar oranlarının yüksek tutulmasını garanti altına almaktaydı. Bu ülkelerdeki doğal ekonomi zemini kısa sürede bozuldu. Feodal ve yarı-feodal unsurlar hızla tasfiye sürecine girdi. Emperyalistler borçlandırma yoluyla ve doğrudan yatırımlarla bu ülkelerin ekonomilerini kısa sürede denetim altına aldılar. Emperyalizm bu yoldan (ve tabii ki siyasal ve diğer araçlar yoluyla da) içsel bir olgu haline geldi.

Ortaya çıkan ekonomi teknelci nitelikte, dışa bağımlı, borçlanan ve bunları ödeyemeyen, sürekli kriz içinde olan bir ekonomidir. Emperyalistler esas olarak, oluşmakta olan işbirlikçi teknelci burjuvazi ile işlerini yürütmelerine karşın, bu ülkelerde sürecin başında daha önceki dönemden kalan, büyük toprak ağaları, büyük tefeci-tüccar kesimleriyle de iktidarın ve dolayısıyla, devletin olanaklarının paylaşılması zorunludur. Bu anlamda ülkede denetim emperyalizmin de doğrudan içinde yer aldığı, işbirlikçi teknelci burjuvazi, büyük toprak ağaları ve büyük tefeci-tüccarların en irilerinin koalisyonu olarak nitelenebileceğimiz oligarşik bir ittifakın elindedir. Devletin ekonomiye müdahalesi, daha çok emperyalist ülkelere olduğu gibi, teknelci sermayenin elinde biriken sermayenin kar oranları yüksek alanlara yatırılmasını sağlamak için değil, emperyalist tekeller ve zayıf yerli işbirlikçilerine toplumsal artığı aktarmak, sermaye kıtlığını gidermek içindir.

Tabii, bu süreçte eğitim, sağlık, sosyal güvenlik alanlarda iyileştirmeler olsa da, bunlar emperyalist ülkelerdekilerle kıyaslandığında çok sınırlı ölçüdedir. Yerli tekeli burjuvazinin zayıf karakteri devletin elinde toplanan toplumsal artığın bu alanlarda geniş ölçüde harcanmasını engeller. Devlet bunları çeşitli yollardan egemen sınıflara aktarır.

Böylece, her ülkede, o ülkenin tarihsel toplumsal koşullarına bağlı olarak değişik yollardan çarpık, sürekli kriz dinamikleri taşıyan, zayıf ve bağımlı bir kapitalist yapı inşa edilir. Ülke yeniden sömürgeleştirilir. Siyasal yapı da buna uygun olarak biçimlendirilir. Ortaya çıkan, ilişki biçimine denk düşen tanımlama yeni-sömürgecilik ilişkisidir. Bu toplumsal yapılanma ve devleti ise yeni-sömürge ve yeni-sömürge devletidir.

Kapitalist sömürü modeli ve bunun içinde devletin rolünü ana hatlarıyla bu noktalarda somutlaştırabiliriz.

Kapitalist Devletin Biçimi;

Gerici Burjuva Demokrasisi ve Sömürge Tipi Faşizm

Bu dönemde kapitalist devletin biçimine ilişkin belirlemeler oldukça tartışmalı bir alanı oluşturmuştur. Devletlerin çoğunlukla, fedaratif veya üniter cumhuriyetler olarak biçimlendikleri açıktır ve bu noktada sorun yoktur. Asıl sorun daha çok devletlerin siyasal rejimi noktasındadır.

Emperyalist-kapitalist ülkelerde faşizm kesin biçimde yenilgiye uğratılmış ve bu ülkelerin tümünde burjuva parlamenter demokratik devlet biçimleri egemen olmuştur.

Ancak kurulan rejimler, kısa süre içinde en temel demokratik siyasi hakların budanmasını hedefleyen gerici bir yönetme tarzını egemen kılmayı hedefleyen pratiklere yönelmişlerdir. Bu ülkelerde 1945-50 yılları arasındaki kısmi özgürlükçü ortam, 1950'li yıllardan itibaren koyu bir anti-komünizm ile kirletilmiş, ABD'de McCarthy'cilik ekseninde gelişen demokratik haklara saldırılar, kısa sürede tüm emperyalist ülkelere yayılmıştır. İtalya ve Fransa gibi komünist hareketin çok güçlü olduğu ülkeler ve kimi kuzey ülkeleri dışında, politik alan ağır gerici baskıların altında ezilmiştir. Emperyalizmin demokrasiden gericiliğe doğru olan eğilimi ve gelişmesi bu dönem de iniş ve çıkışlarına rağmen sürmüştür. Sistem dışı hareketlerin demokratik haklardan yararlanması neredeyse imkansız hale getirilmiştir. Üstelik bu sürece, özellikle Avrupa'da sosyal-demokrat partiler öncülük etmiştir. Burjuva demokratik hakların varlığını sürdürmesi tümüyle işçi sınıfının, gençliğin ve aydınların mücadelesi ile olmuştur. Buna rağmen, sistem dışı güçlere karşı acımasız saldırganlık ve hak ihlalleri, demokratik hakların

kullanımının engellenmesi giderek süregelen bir yapı kazanmıştır. Bu devletler her birinin özgül koşullarına bağlı olarak değişik süreçlerden geçerek ve farklı biçimlerde giderek polisin ve diğer ve güvenlik aygıtlarının tüm yaşamı kontrol ettiği birer polis devletine dönüşme sürecine, bu dönemin başından itibaren girmişlerdir.

Yeni-sömürgeler açısından ise süreç oldukça farklı biçimlerde işlemiştir. Bu ülkelerde geliştirilen kapitalizmin zayıf ve bağımlı niteliği sürekli kriz içinde olmasına neden olmaktadır. Kapitalizmin gelişmesiyle kırdan kente doğru gelişen göç dalgasının getirdiği işgücü, güdük sanayileşme tarafından emilemiyor ve kentlerin etrafına yığılmış, işçi, işsiz büyük bir yoksul nüfus yaratıyordu. Sadece bu da değil, bağımsız ve sanayileşerek kalkınmış bir ülke yaratmayı hedefinin gerçekleşmemesi yoksul sınıflardan aydınlar arasında da sisteme dönük sorgulama ve arayışları geliştirmekteydi. Ayrıca çok uluslu devletlerde ezilen ulusların hak arayışlarının ciddi mücadelelere neden olacağı da açıktı. Kısacası, yeni-sömürgeleştirilen ülkeler büyük çatışmalar için sürekli biriken çelişki öğeleri ile yüklüdü.

Yeni-sömürge devletlerinin siyasal rejimleri daha baştan itibaren çeşitli farklılıklar taşımaktaydı. Yeni-sömürgeleşen eski yarı-sömürge devletlerin bir bölümü faşist veya bonapartist devletler olarak biçimlenmişti. Bunlarda ya tek partili parlamenter yapı bulunuyor ya da parlamenter sistem hiç bulunmuyordu. Her halükarda burjuva demokrasinin izi dahi bu ülkelerde bulunmamaktaydı. Bir bölümü ise iki partili garip despotik yönetimler, ya da güdük burjuva demokrasileri olarak biçimlenmişti. Yeni kurulan yeni-sömürge devletler ise çoğunlukla bağımsızlık sürecine öncülük eden güçlerin kurdukları partiler tarafından yönetilmekteydi. Bir bölümü daha baştan itibaren emperyalizmle işbirliği içinde askeri yönetimler eliyle faşist devletlere (Güney Kore, Filipinler gibi) dönüştürülmüştü. Bir bölümünde ise güdük de olsa burjuva parlamenter demokrasi rejimini hayata geçirme çabasına girişmişti.

Başlangıçta, homojen olmayan bu siyasal biçimleniş süreci içinde emperyalizmin bu ülkelerdeki denetimleri geliştikçe homojen bir yapıya kavuşturulması hedeflenir. Bu ülkelerde devletin siyasal yapılanışı, uygulamaları, kurumları, yönelimleri, başta ABD emperyalizmi olmak üzere tüm emperyalist ülkeler tarafından yeniden örgütlenir ve bu temelde bu devletlerin siyasal biçimlenişi ortak karakteristikler kazanmaya başlar.

Her şeyden önce, gerek emperyalistler, gerekse yerli egemen sınıflar bu ülkelerdeki emekçi sınıfların sınıfsal, ulusal, dinsel vb. pek çok açıdan yoğun bir biçimde ezildiklerini ve bu duruma karşı büyük patlama öğeleri biriktirdiklerinin

farkındadırlar. Ekonominin zayıf yapısı sürekli bunalım üretmekte, çelişkileri derinleştirmektedir. Kent yaşamının kır yaşamına nazaran sağladığı kimi avantajlardan ve güdük de olsa gelişen kapitalizmin sağladığı gelişme duygusundan kaynaklanan nispi refah düşüncesi, sık sık yaşanan ekonomik krizlere, büyüyen işsizliğe ve artan yoksulluğa çarparak parçalanmaktadır. Böylece biriken patlama ögelerinin kontrol altına alınması ve bastırılması burjuva parlamenter rejimlerle asla mümkün değildir. Ya da eski yarı-sömürge, yarı-feodal ilişkiler içinde biçimlenmiş despotik yönetimlerinde sistemin güvenliğini sağlaması mümkün değildir.

Bu noktada, yapılan şey gelişen tekelci kapitalizmin mantığına uygun olarak, merkezileştirilmiş, ülkenin her yerine elini uzatabilen, denetim altına alan, ezilenlere karşı örgütlenmiş ve iç savaşa dönük hazırlanmış güvenlik birimlerinin legal ve gizli biçimde (kontr-gerilla) devletin çekirdeğinde konumlandığı, ordunun devletin yönetilmesinde belirleyici unsurlardan biri olduğu ve gerektiğinde öne çıktığı bir devletin yaratılmasıdır. Nisbeten sükunetin sağlandığı dönemlerde burjuva parlamenter demokrasinin kimi unsurlarının güdük (seçimler, partiler, kimi demokratik haklar) biçimde devreye sokulduğu, ordunun ve çıplak zorun geriye çekildiği dönemlerde izin verilir. Ordunun yönetime el koyduğu dönemler ile burjuva parlamentarizminin öne çıktığı dönemler birbirini izler.

Bütün bu yapı yukarıdan aşağıya doğru işbirlikçi yönetimler ve emperyalistler tarafından birlikte inşa edilir. Belirleyici devlet kurumları esas olarak güvenlik aygıtları ve sınırlı sayıdaki sivil kurumdur ve bunlar kadroları, görevleri, uygulama araçları vb. özellikleri itibariyle daha baştan itibaren her türden demokratik müdahaleye kapalı, baskıcı, terörcü kurumlar olarak biçimlendirilir. Bu devlet, esas olarak emperyalizm ve işbirlikçi tekelci burjuvazinin, dahası bir bütün olarak oligarşik ittifakın devletidir. Bu devlet yapısı sahip olduğu bütün bu özellikleriyle faşist karakterdedir. Emperyalizm ve yerli tekelci burjuvazinin öncülüğündeki oligarşik ittifakın çıkarları için ağır bir baskı rejimi ve gerici terör ve bunun kurumları devletin ve yönetme tarzının esaslı unsurlarıdır.

Bu devlet biçimi diğer faşist devlet biçimlerinden ayrılan yanlarının netleştirilmesi ve sömürgeci (yeni-sömürgeci) karakterinin net olarak ifade edilebilmesi için sömürge tipi faşizm olarak nitelendirilmiştir. Askeri yapının egemen olduğu ve çıplak zorun öne çıktığı dönemler açık faşizm, burjuva parlamenter ögelerin öne çıkarıldığı süreçler ise gizli faşizm olarak tanımlanmıştır.

Daha sürecin başından itibaren bu temelde örgütlenilen bu devletler, çoğu durumda henüz güçlü bir işçi sınıfına ve direnme geleneklerine sahip olmayan ülkelerde her açıdan zayıf konumdaki emekçi sınıfların karşısına ceberrut, ülkenin

dört bir yanında örgütlenmiş, güçlü ve her türden terör yöntemini acımasızca uygulayan yapılar olarak çıkmışlardır. Aşırı şiddet kullanımı ve ideolojik yönlendirmeyle güçlü ve yenilmez devlet imajı geliştirilmiştir. Bu imaj, nispi refah olarak algıladığı kent ortamının kimi olanakları ile birleşerek emekçiler ile oligarşi (ve devlet) arasında devletin yıkılmazlığı, yenilmezliği düşüncesinde ifadesini bulan bir suni denge yaratmıştır. Yeni-sömürgelerde emekçi halk kitleleri ile devlet arasındaki ilişkileri biçimlendiren en temel faktör bu olmuştur.

Kimi istisnai durumlar (Portekiz, İspanya ve Yunanistan gibi) dışında yeni-sömürgeleşme yoluna giren tüm devletler bu değişik yollardan, değişik süreçlerden geçerek sömürge tipi faşizm modeline uygun olarak yeniden yapılandırılmıştır.

Hiç kuşkusuz, emperyalist-kapitalist sistemin ve kapitalist devletlerin gerek uluslararası alandaki, gerekse ekonomik ve siyasal alandaki örgütlenmesine ilişkin yukarıda ifade edilen noktalar esas olarak genel gelişme doğrultularını ifade etmektedir.

Bu genel doğrultulara denk düşmeyen, bu merkezi eğilimlerden uzaklaşan, pek çok öge ve merkezkaç dinamik de söz konusudur. Ancak sistemin bütünü açısından bakıldığında genel doğrultu budur. Bu dönemin başlangıcında ayrık pek çok özellik taşıyan ülkeler ve pek çok uygulama, zaman içinde genel doğrultuya uygun hale gelmiş, kurum, uygulama ve kurallar tüm sistem açısından tümüyle olmasa bile başlangıçla kıyaslandığında çok büyük ölçüde benzer hale gelmiştir. Genel doğrultuya uygun gelişme gösteren her devletin sürece dahil oluşu da tarihsel, kültürel dokusuna, o an'a değin her alanda biriktirmiş olduğu maddi ve manevi birikimlere bağlı olarak farklılıklar göstermiştir.

Bir, Burkina Faso ya da Ruanda ile, bir Brezilya, Endonezya ya da Türkiye'nin genel doğrultu içindeki gelişme seyirleri hemen hemen her açıdan farklılıklar gösterir. Örneğin Brezilya'da 1960'larda kurulan askeri açık faşist yönetim 20 yılı aşkın süre devam ederken, Türkiye'de askeri faşist rejimler, 1970 başlarında iki yıl, 1980 başında ise 3 yıl sürmüştür. Daha pek çok farklı durum ve biçimleniş gösterilebilir. Sürecin gelişme seyrine ilişkin teorik tespitleri değerlendirirken bütün bu noktaları mutlaka her an akılda tutmak zorunludur.

Bu sürecin genel doğrultusuna uymayan merkezkaç gelişmeler olarak öne çıkan başlıca gelişmelere de konumuz bağlamında kısaca değinmek gerekiyor.

Bunlardan ilki, 1950'li yıllardan itibaren, Avrupalı emperyalist ülkelerin ilk aşamada Avrupa Kömür ve Çelik Birliği ardından Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET, günümüzde AB oldu) ismi altında kendi aralarında birlik oluşturarak, sistemin başat gücü ABD'nin öncülük yapmadığı bir birlik oluşturmalarıdır. Bu

oluşum Avrupalı emperyalistlerin ABD dışında kurumlaşma, güç odakları oluşturma yönünde attıkları ilk adımdır. Kuşkusuz bu girişimler 1990'lara değin, sistem içinde 1945'lerde oluşmuş olan statükoyu bozmamış olsada, Fransa'nın 1960'lı yıllarda NATO'dan çekilmesi, Almanya'nın SSCB ve Demokratik Almanya ile 1970 başlarında ilişkileri geliştirmeye girişmesi gibi başkaca unsurlarla gittikçe güçlenen ve hem tek tek bu devletlerin ABD karşısında güçlenmesini, hem de bağımsız olarak bloklaşma isteklerini gösteren unsurlar oldular.

Bu eğilimler kapitalist devletler arasındaki ilişki sistemindeki oldukça yavaş da olsa uç veren değişimin, ABD dışındaki büyük emperyalist devletlerin ABD'ye devrettikleri kimi haklarını sinikce de olsa almaya dönük küçük başlangıç adımları olarak ortaya çıktılar. Sadece bu da değil, Avrupa'daki bloklaşma eğilimi geliştikçe, burjuva ulus-devleti korumakla birlikte daha üst devletsel kurumlara (Avrupa Birliği ve ileride belki de Avrupa Birleşik Devletleri) dönük yavaş da olsa bir geçiş eğiliminin varolduğu görüldü.

Merkezkaç eğilimlerden bir diğeri, çoğunluğunu bağımsızlığını yeni kazanmış devletlerin oluşturduğu Bağlantısızlar Hareketidir. Bağlantısızlar Hareketi, 1956'da Endonezya'nın Bandung kentinde kurulduğunda küçük-burjuva önderliklerin bağımsızlığa öncülük ettiği, esas olarak kapitalist gelişme (gelişememe demek daha doğru olur) yoluna girmiş, ancak siyasal ve ekonomik açıdan henüz emperyalizmin tam kontrolü altına girmemiş ülkelerin birliği olma ve kapitalist ve sosyalist bloklara karşı mesafeli bir politika yürütme iddiasında idi.

Bu ülkeler sosyalizm ile kapitalist sistem arasındaki çelişkelerden yararlanarak her iki sistemin olanaklarını kullanma ve bu yoldan hızla sanayileşme ve büyük ya da en azında bağımsız devletler olarak kalma iddiasındaydılar. Bu harekete öncülük eden ülkeler (Hindistan, Endonezya, Mısır, Yugoslavya vb) gerçektende büyük bir nüfus potansiyeline, toprağa, doğal kaynaklara ve buldukları bölgelerde siyasal nüfuza sahiptiler. Sahip oldukları nesnel olanaklar bu ülkelerde bağımsız ve büyük devletler olma umudu yaratmaktaydı. Ancak izledikleri kapitalist gelişme yolu ve emperyalist ülkelerle girdikleri ilişkiler sonucunda, bunlar zamanla birer ikişer, yeni-sömürge ülkelere dönüştüler ve 1980'lerde bu hareket tümüyle dağıldı.

1945'lerde başlayan ve 1949 Çin Devrimiyle temel unsurları billurlaşan emperyalizmin 3. bunalım dönemi, gelişim seyri içinde pek çok değişime uğrayarak, pek çok çelişki ögesi biriktirerek ilerledi. 1970'lere gelindiğinde ABD hegemonyası başta ekonomik alanda olmak üzere ciddi biçimde aşınma yoluna girmişti. Bretton Woods anlaşmasının ve doların çökerek, dünya parası olmaktan

çıkışı, ABD hegemonyasının başaşağı gidiş sürecinin başladığını ve sistemin 'altın çağı'nın sona ererek, konjonktürel olmayan yeni büyük bir yapısal krizin geliştiğinin ilk büyük işaretiydi.

Ulusal ve halk kurtuluş mücadelelerinin büyümesi ve zaferler kazanması, emperyalist ülkelerde işçi hareketinin güçlenerek ekonomik kazanımlarını büyütmesi, biriken büyük sermaye stoklarının daha karlı biçimde değerlendirileceği alanlar bulunamaması ve benzer bir dizi faktör sistemi krize yuvarlamıştı.

Sistemin krize yanıtı ABD öncülüğünde bütünlüklü bir restorasyon programı geliştirmek oldu.

Temel bileşenlerini; yeni bir uluslararası sistemin ve güç ilişkilerinin oluşturulması, kar oranlarının yükselişini sağlayacak yeni bir sömürü modelinin, neoliberal ekonomi politikalarının uygulanması ve toplumsal, kültürel alanın buna uygun olarak postmodern düşünce ekseninde yeniden biçimlendirilmesinin oluşturduğu restorasyon programı elbette kapitalist devletin ve siyasal alanın da bütün bunlara bağlı olarak hem emperyalist ülkelerde, hem de yeni-sömürgelerde yeniden biçimlendirilmesini öngörmekteydi.

Emperyalist ülkelerde yeni sağcılık, yeni-sömürgelerde düşük yoğunluklu çatışma-düşük yoğunluklu demokrasi kavramlarıyla tanımlanan devletin yeniden organizasyonu, 1980 başında devreye sokulan restorasyon programının önemli bileşenlerinden biri olarak pratik bir olgu haline geldi.

Günümüzde hayatımıza somut olarak giren "devletin küçültülmesi", "postmodern darbe", "ulus-devletin aşınması" vb. devlete ilişkin pek çok olgu ve tartışma konusu 1980'lerde devreye sokulan ve 1990 sonrasında dünya çapında uygulama alanı bulan ve yeni boyutlar kazanan emperyalist restorasyon programının ürünüdür.

GÜNÜMÜZ KAPİTALİST DEVLETİ

Günümüzde dünya çapında egemen olan ekonomi politikaları, uluslararası (devletler arası) sistem ve devlet yapıları esas olarak, dünya çapında yaşanan iki büyük kırılmanın sonucudur.

Bunlardan birincisi, dünya kapitalist sisteminin 1970 başlarında içine girdiği derin yapısal ekonomik krizde somutlaşır. Aslında bu kriz-kırılma çarpıcı biçimde ekonomi alanında ortaya çıksa da, kapitalist sistemin 1945 sonrasında oluşan tüm iç dengelerinin ve sosyalist hareketle mücadelesindeki statükoların bütünsel krizidir. Sistem başta ekonomi alanı olmak üzere, her alanda kendini yeniden ve genişletilmiş tarzda üretmez hale gelmiştir. Sistemin öncü gücü ABD, bu krize-kırılmaya, krizden çıkış kanalları oluşturacak; böylece, hem kendi öncü konumunu

korumasını, hem de sistem karşıtı güçleri yenilgiye uğratmasını sağlayacak, yaşamın bütün alanlarını kapsayan bir restorasyon programı ile yanıt verdi. Restorasyon programı, sistemin örgütlenmesinde ve sistem karşıtlarıyla mücadelesinde pek çok yeni politika, kurumlaşma ve değişim anlamına geliyordu. İkinci büyük kırılma, esas olarak kendi iç dinamiklerini devrimci tarzda üretme yeteneğini yitiren ve ayrıca, 1970'lerden itibaren emperyalist restorasyon programının da ağır ekonomik ve askeri basıncı altına giren reel sosyalist ülkelerin 1989-90'lardaki çöküşüdür. Bu çöküş, bir yandan emperyalist restorasyon programının dizginsiz biçimde dünya çapında uygulanmasının önünü açarken, bir yanda da tamamen yeni güç dengelerinin ve buna bağlı olarak yeni ilişki, çelişki, kurum vb.'lerinin de oluşumunu sağlamıştır.

Bu iki kırılmanın ve her alandaki kapsamlı sonuçları ve kırılmaların ertesinde hem kapitalist sistemin, hem de sistem karşıtı güçlerin geliştirdiği programlar, günümüz dünya tablosunu ortaya çıkarmıştır. Kapitalist restorasyon programlarının temel hedefleri; emek güçlerini dünya çapında her alanda yenilgiye uğratmak, düşen kâr oranlarını yükseltecek bir sömürü modelini geliştirmek ve uygulamak, toplumsal, kültürel ve siyasal ilişkiler alanını sermayenin kesintisiz birikimi için uygun hale getirmektir. Bütün bunlar için yeni bir politik atmosfer, yeni bir uluslararası ilişkiler düzlemi, yeni bir kültürel doku, dünya kapitalist ekonomisini yeniden düzenleyecek, yönlendirecek yeni bir ekonomi politikası geliştirilmesi gerekmektedir. Restorasyon programı bu hedefler, bu zeminler üzerine oturdu.

Bu iki kırılma sonucu ortaya çıkan kapitalist devleti ana hatlarıyla irdelemeye geçmeden önce, bir saptama ile başlamak gerekiyor; 1970 başlarında patlayan kriz, emperyalist-kapitalist sistemin özsel bir niteliği olan genel bunalımın oldukça ağır ve yapısal tarzda dışavurumundan başka birşey değildir. Ortada yerde duran, kâr oranlarının sert ve keskin biçimde düşüşüdür. Emperyalist kapitalist sistem, kâr oranlarını geçici olarak iki kez, iki paylaşım savaşı yoluyla yükseltebildi. Savaş yoluyla pazarların el değiştirmesi, savaşın yarattığı yıkımla bir kısım sermayenin değersizleşmesi, bir kısmının ise muazzam ölçülerde büyümesi ve dünyanın yeniden düzenlenmesinin gerektirdiği devasa iktisadi faaliyetlerle sağlanan kâr oranlarındaki geçici yükseliş, bu faaliyetlerin belirli bir doygunluk noktasına ulaşmasının ardından keskin düşüşler yaşamaktadır. 2. Paylaşım Savaşı'nın yarattığı geçici yükseliş, 1970 başlarına gelindiğinde sona erip, düşüşe dönüşerek krize yol açtığında, dünya konjonktürü kâr oranlarının yükselişini sağlayacak yeni bir savaş için uygun değildi. Yani, krizin geçici çözümünün en elverişli aracı kullanılamamaktaydı. ABD öncülüğünde geliştirilen restorasyon programı cılız da

olsa krize çare bulma umudu taşısa da (ki bunlar çok kısa sürede - daha 1980'lerin başlarında- suya düştü), esas olarak krizin çöküşe dönüşmesini engellemeyi hedeflemekteydi. Bu bağlamda, restorasyon programı bugün oldukça sık kullanılan bir kavram olan, krizin yönetimi için geliştirildi. Kriz sert ve yalın çatışmalar içerir, olağanüstü durumlarla karakterize olur. Kriz politikaları da buna uygun olarak biçimlenir, zorlamayı, keskin saflaşmaları, büyük alt-üst oluşları içerir. İşte 1970 sonlarında oluşturulan emperyalist restorasyon programı, bütün bu sert ve olağanüstü önlemlerin genel çerçevesini oluşturmuş, böylece krizin dünya çapında yönetilmesini sağlamıştır.

Bu süreçte önemli roller üstlenen kapitalist devlet yapılarının yaşadığı değişimler esas olarak bu programların, süreçlerin birer parçası olarak ortaya çıkmıştır. Kapitalist devletler, bir yandan bu restorasyon programlarının ve değişim süreçlerinin aktif yapıcıları-özneleri iken, bir yandan da bu programların konusu, nesnesi idiler. Bu bağlamda, kapitalist devletler kriz ve kriz yönetiminin en merkezi unsurlarıdır. Bütün işlevlerine, kurumlarına ve yönetme tarzlarına damgasını vuran kriz ve olağanüstü durumlardır. Sürekli kriz ve olağanüstü durumlar bu devletlerin özsel unsurları haline gelmiştir. İlerici politik dinamikleri bulunmadığı için saldırgan, aklı dışlayan, her türden çürütücü, bilim dışı eğilimi destekleyen, tüm ilerici kazanımları yok etmeyi hedefleyen devletlerdir. Bu kısa saptamanın ardından, günümüz kapitalist devletinin temel dinamiklerinin irdelemesine geçebiliriz.

Neoliberal Sömürü (Birikim) Modeli ve Devlet

1970'ler sonunda devreye sokulan restorasyon programının en önemli bileşeni, kapitalist dünya ekonomisinde köklü politika -yön- değişimini ifade eden; Keynesci ekonomi politikalarının terkedilerek, neo-liberal ekonomi politikalarına, yani yeni bir sömürü modeline (birikim modeli) geçilmesiydi. Yeni sömürü modeli kapitalist devletlere ekonomide ve genel olarak toplumsal yaşamın düzenlenmesinde, Keynesci modelden oldukça farklı roller biçmektedir. Neoliberal ekonomi politikasını tek cümle ile özetlemek gerekseydi; tüm sermaye hareketlerinin serbestleştirilmesini, devletin emekçiler aleyhine küçültülmesini, tüm iktisadi devlet işletmelerinin tekelci sermayeye devredilmesini ve kâr oranlarında sıçrama yaratacak yeni iş-üretim örgütlenmelerinin yaratılmasını esas alan ekonomi politikasıdır. Yeni sömürü modeli, doğal olarak devletin iktisadi alandaki rolünü (ve tabii ki hayatın bütün alanlardaki rolünün) yeniden tanımlanmasını zorunlu kılmaktadır. Yeni sömürü modeli oluşturulan yeni ekonomik mekanizmaların yanısıra, bunları işlevli kılacak, sürekliliğini sağlayacak tarzda devlet aygıtının da

yeni işlevlerle donatılması ve eski işlevlerinin bir bölümünün ise tasfiyesi anlamına geliyor. Bu noktada, neoliberal sömürü modelinin kimi temel unsurları bağlamında devletteki değişimi açabiliriz;

Malların, hizmetlerin ve mali sermayenin, kısaca her türden metanın uluslararası alanda serbest dolaşımının sağlanması neoliberal ekonomi politikalarının en temel unsurlarından birini oluşturmaktadır. Sermayenin serbest dolaşımı için her şeyden önce, devletlerin sermayenin dolaşımını sınırlayan, denetim altına alan önlemlerinin ortadan kaldırılması gerekiyor. Bu ise, başta kambiyo işlemleri olmak üzere tüm mali işlemlerin serbestleşmesi, böylece devletin özelde yabancı sermaye, genelde ise ekonominin bütünü üzerindeki önemli kontrol araçlarından birinin ortadan kalkması anlamına gelmekteydi. Böylece uluslararası sermaye, birikmiş sermaye stoklarını yüksek kârlarla değerlemek için olağanüstü bir hareket serbestisi kazanmaktadır. Yeni-sömürge ülkelerin kendi pazarlarını uluslararası sermayenin vur-kaç operasyonlarından koruma olanakları tümüyle ortadan kaldırılmaktadır. Uluslararası sermaye artık hiçbir engelle karşılaşmadan dilediği ülkeye girecek, dilediği vurgun operasyonlarını, spekülatif oyunlarını çevirebilecek, kârlarını dilediği gibi transfer edecek, dilediği zaman ülkeyi terk edebilecektir. Devletlerin bu noktadaki görevi sermayenin serbest dolaşımının önünde engel olabilecek her türlü unsuru bertaraf etmektir. Böylece, Keynesci modelde uluslararası sermaye akımlarına karşı nisbeten korumalı olan, ulusal ekonomi görüntüsü veren (ki gerçekte, emperyalist ülkelerde tekelci sermaye, yeni sömürgelerde ise emperyalistler ve yerli işbirlikçileri tarafından yönetilen ekonomilerdir) ülke ekonomilerinin yerini, tamamen uluslararası sermayenin serbest hareketine açılmış ekonomiler almıştır.

Neoliberal sömürü modelinin esaslı unsurlarından biri de, Keynesci sömürü modelinin temel unsurlarından biri olan fordist iş örgütlenmesinin tasfiye edilerek, yerine esnek üretim modelinin tek bir işletmede ve düzenli istihdam ve standart kitle üretimi temelinde üretilmesini esas alır. Bu özellikleriyle fordist üretim modeli büyük çaplı düzenli istihdamı, işçi sınıfının geleneksel örgütleri olan sendikaların örgütlenmesi için uygun bir zemini, sigortalı çalışmayı, iş saatlerinin, çalışma koşullarının daha düzenli ve standart hale getirilmesini olanaklı kılan bir nesnel zemin sunmaktaydı. İşçi sınıfı onlarca yıllık mücadeleleri içinde bu zeminlerde önemli kazanımlar elde etmiş ve bunlar yasalarca güvence altına alınmıştı. Esnek üretim modeli ise teknolojinin sunduğu olanaklar temelinde üretim sürecinin her düzeyde parçalanmasını, küçük birimler halinde çalışmayı, taşeronlaştırmayı, bu temelde işçi sınıfının gücünün parçalanmasını, düzensiz çalışma biçimlerinin yaygınlaşmasını, çalışma standartlarının ortadan

kalkmasını beraberinde getirmiştir. Çok parçalı çalışma düzeni ve koşulları, işçi sınıfının çok parçalı hale gelmesini, bu zeminde sendikal örgütlenme olanaklarının daralmasını (daha doğrusu fordist iş örgütlenmesine göre organize olmuş sendikal yapıların yeni iş örgütlenmesi karşısında işlevsizleşmesini), haklarını koruyamaz hale gelmesini beraberinde getirmiştir. İşçi sınıfının, kazanılmış iş güvencesi, sosyal haklar vb. pek çok hakları bu süreç içinde birer birer ortadan kaldırılmıştır. Yasal hakların önemli bir bölümü yokedilmiştir. Özellikle emperyalist ülkelerde pek çok koruyucu sosyal kurumla donatılmış olan devlet, parça parça bunları tasfiye etmiştir. Ortaya çıkan vahşi çalışma koşullarına yasallık kazandırılmış ve bunların sürekliliği devletin asli işlevlerine dönüştürülmüştür.

Neoliberal sömürü modelinin bir diğer asli unsuru, Keynesci ekonomi modelinde önemli bir işleve sahip olan devletin iktisadi işletmelerinin, kendilerine yüksek kâr oranlarıyla ve risksiz alanlarda değerlendirme imkanı arayan uluslararası mali sermayeye haraç-mezat satılmasıdır. İşin özü, yeni sömürü modeli ekonomi alanında devletin artı-değere ortak olmamasını öngörmekteydi. Neoliberal teorisyenler devlet işletmelerini verimsiz, hantal, siyasi partilerin yandaşları için arpalıklar olarak tanımlıyor, bunların özelleştirilmesi gerektiğini, özel sektörün bunları verimli hale getireceğini iddia ediyor. Çoğu buldukları alanda tekel konumunda olan ve yüksek kâr oranları ile çalışma kapasitesine sahip olan devletin iktisadi işletmelerinin özelleştirilmesi, devletin ekonomiye doğrudan müdahale olanaklarının ortadan kaldırılması anlamına gelmektedir. Mali sermaye ise devletler eliyle çok ucuz fiyatlarla, çoğu tekel niteliğindeki büyük işletmelere sahip olmaktadır. Özelleştirmeler, yeni sömürgelerde bu işlevlerinin yanısıra, ağır borç yükünü ödeyemez hale gelmiş olan devletlerin borçlarını ödeyebilmek için 'kamu' mallarını haraç-mezat satmaları anlamını taşımaktadır. Öte yandan, emekçilerin ekonomik ve politik mücadeleler alanında yarattıkları basınç yoluyla bu işletmelerden kendilerine sınırlı da gelir aktarımı sağlama (ucuz ürünler, sübvansede edilmiş alımlar vb) olanakları da böylece ortadan kaldırılmıştır. Özelleştirme sadece devletin iktisadi işletmeleri ile sınırlı kalmamıştır. Ücretsiz kamusal hizmetler olarak görülen ve devlet tarafından yürütülen, büyük ekonomik maliyetleri olan tüm hizmetlerin de (eğitim, sağlık, sosyal sigortalar vb.) özelleştirilmesi hedeflenmektedir. Tekelci sermaye bu yolla, bir yandan bu alanlara akıtılan büyük devlet fonlarının doğrudan kendisine akmasının zeminini yaratmakta, bir yandan da bu büyük ve kârlı olan alanların özel sektöre açılmasıyla birikmiş sermaye stokunun değerlendirileceği muazzam bir zemin kazanmaktadır.

Keynesci dönemin "refah devleti" uygulamaları olarak tanımlanan, işçi sınıfı ve

diğer emekçi tabakaların sosyal ve ekonomik kazanımlarının tümü, “asalaklara yapılan akılsızca yardımlar”, “işverenlere vergi ve sosyal yardım kesintileri yükleyerek yatırım yapmalarını engelleyen, devlet fonlarını tüketen yükler” olarak nitelendirilerek birer ikişer yok edilmiştir. Yeni sömürü modeli, kapitalist devletin vergiler, sosyal fonlar yoluyla elinde bulundurduğu ekonomik gücü, sosyal harcamalar yoluyla kamusal hizmetlerde değil, sermayenin verimliliğini artıracak düzenlemelerde kullanılması, yani oligarşilere peşkeş çekilmesini öngörmektedir. Yoksulluk yardımları, hastalık sigortaları, işsizlik, eğitim, çocuk yardımları, kamu hizmeti niteliğindeki hizmetlerin (belediye, toplu taşımacılık vb.) sübvansede edilmesi gibi bir vakitler devletin klasik işlevleri arasında sayılan pek çok toplumsal yardım ve hizmet, ya önemli ölçüde kesintiye uğramış ya da tamamen tasfiye edilmiştir. Toplumsal hak ve özgürlükler olarak görülen ve işçi sınıfının kazanımları olan bu haklar, “sınıflar ve toplum yoktur bireyler vardır” anlayışı ile her türlü toplu duruşu reddeden, sistem karşısında bireyi yapayalnız ve güçsüz bırakmayı hedefleyen neoliberaler tarafından birer bireysel hak ya da istem düzeyine indirgenmiştir. Bu anlayış sonucu artan yoksulluk ve yozlaşmanın sistemin işleyişini engelleyecek düzeye ulaşmasının önüne geçmek için, tek tek bireyler, yoksul fonları (Türkiye’deki örneği FakFukFon’dur.) ve “yardımsever, sorumlu kişilerin” oluşturdukları sivil toplum kuruluşları tarafından desteklenmelidir. Böylece, hak arayan, sınıf tutumuna şu ya da bu düzeyde sahip olan, yoksul kitleler yerine, modern dilenciler olarak da tanımlanabilecek, muhtaç, minettar ve onuru kırılmış, kaderine boyun eğmiş, sınıf duruşu olmayan, sistemin çeperine monte olmuş, geleceği ve umudu bulunmayan, asalaklaştırılan bir yoksullar ordusu oluşturulmuştur.

Sermayenin serbest dolaşımı, özelleştirmeler, yeni iş örgütlenmesi, işçi sınıfı başta olmak üzere tüm emekçi sınıflar lehine olan sosyal, ekonomik ve diğer kazanımların ve yasal çerçevenin yok edilmesi ve benzeri daha pek çok unsur içeren neoliberal sömürü modeli, kapitalist devletlerin bu politikalara uygun olarak düzenlenmesinin yanısıra, pek çok uluslararası anlaşma ve kurum tarafından (MAI, MIGA, DTÖ, IMF, Dünya Bankası vb.) da güvence altına alınmıştır. Uluslararası sermayenin bir ülkede yaşayacağı anlaşmazlıkların çözümünde ulus-devletlerin yetkileri bu anlaşmalar yoluyla ortadan kaldırılmakta, yerlerine emperyalistlerin denetimindeki kurumlar ikame edilmektedir. Aynı zamanda, devletlerin uluslararası sermayeye karşı yükümlülüklerini yerine getirmemesi durumunda çok ağır yaptırımlarla karşılaşması öngörülmektedir. Bu yoldan, devletler egemenlik haklarından bir bölümünü (kendi toprakları üzerinde kendi hukukunun geçerli olması) uluslararası sermayenin denetimindeki

uluslararası kurumlara devretmektedirler.

Özellikle, yeni-sömürge devletlerin ekonomileri uluslararası emperyalist kurumlar tarafından tümüyle denetim altına alınmıştır. Borç ilişkileri aracılığıyla bu ülkeler ekonomileri üzerindeki inisiyatiflerini yitirmiş, tüm ekonomi politikaları tek elden IMF ve Dünya Bankası aracılığıyla belirlenir olmuştur. İktisadi alan ve bağlantılı bütün yönetsel ve pratik işlevlerde politika belirleme yetkisi esas olarak bu emperyalist kurumlara geçmiştir. Hangi yatırımın, verginin, istihdamın, ücretin nerede, nasıl ve hangi zamanlama ile olacağı gibi daha teknik detaylar bile artık IMF tarafından belirlenmektedir. Yerel devlet kuruluşları artık tamamen efendilerin işbirlikçi sömürge kurumlarına dönüşmüşlerdir. Bütün bu gelişmelere paralel olarak, yeni-sömürgelerdeki oligarşik blok içinde güç dengeleri de değişmiştir. Emperyalizmin işbirlikçisi tekelci burjuvazi oligarşi içinde kesin bir ekonomik ve siyasi üstünlük sağlamış, devlet içinde tüm politikların belirlenmesinde başat güç haline gelmiştir.

Uluslararası Sistemde Kapitalist Devlet

Günümüzdeki uluslararası ilişkiler sistemini ortayan çıkarıcı belirleyici unsur, reel sosyalist sistemin 1989-90 başlarında çöküşüdür. Hiç kuşkusuz, mevcut tablonun ortaya çıkışında rol oynayan daha pek çok faktör sıralanabilir. Ancak 1945 sonrası oluşan uluslararası ilişkiler sisteminde keskin dönüşümü sağlayan, bu sistemin iki ana unsurundan biri olan reel sosyalist sistemin çöküşü olmuştur.

Diğer bütün faktörler bu tablonun ortaya çıkışını hazırlayan ve/veya hızlandıran yan faktörler olarak değerlendirilebilir. Bu noktada, özellikle dünya kapitalist sisteminin yapısal krize girdiği 1970 başlarından itibaren meydana gelen uluslararası gelişmeler önemlidir.

1970 başlarından itibaren, dünya kapitalist sistemi yapısal ekonomik krize gömülürken, uluslararası ilişkiler sisteminde köklü bir değişimden çok, esas olarak sömürge ve yeni-sömürgelerdeki devrimci güçlerin başarılarıyla kapitalist sistemin egemenlik alanının daralması ve buna karşı, ABD'nin yaptığı ataklar (özellikle de 1980 sonrasında) sözkonusudur.

Bu noktada, en önemli gelişme, 1970'lerin ilk yarısında Angola, Mozambik, Gine-Bissau, Vietnam, Kamboçya, Laos gibi ülkelerde devrimci ulusal kurtuluş mücadelelerinin başarıya ulaşması ve bu ülkelerin emperyalist-kapitalist sistemden kopmalarıdır. Türkiye'nin de içinde bulunduğu bir dizi ülkede ise büyük devrimci gelişmeler yaşanmaktadır. Vietnam yenilgisinin şokunu yaşayan ABD emperyalizmi bu süreçte bütünlüklü politika yürütmekten uzaktır. İlk elde, yakın devrim veya sistemin yörüngesinden uzaklaşma tehlikesi olan ülkeler de (Şili,

Arjantin, Pakistan vb.) askeri darbeler yoluyla denetim altına alınmaya çalışılır. 1970'li yıllar boyunca, ABD emperyalizmi yeni-sömürgeleri askeri işgaller yoluyla egemenlik altında tutma yoluna başvurmaz. Bunun yerine kukla ordular eliyle askeri darbeler gündemdir. Ancak buna rağmen, İran'da İslamcı hareketin en büyük gücü oluşturduğu, başlangıçta anti-emperyalist karakter de taşıyan devrim gelişir. Hemen ardından Nikaragua'da devrimci güçler iktidarı ele geçirirler. Bu kopuşlar, uluslararası ilişkilerde emperyalist sistemin gerilemesinin çarpıcı örnekleri olurlar. Bu gerileme tablosuna karşın, ABD emperyalizminin bu dönemde kimi atakları ve başarıları da söz konusudur. Mısır'ın ABD eksenine girmesi ve İsrail ile Camp David anlaşmasını imzalaması ve Ortadoğu'da emperyalistlerin inisiyatifi ele geçirmeye başlamaları, Bağlantısızlar hareketinin Küba'nın tüm çabalarına karşın giderek daha fazla emperyalist sisteme bağlanması ve çözülmeye başlaması ABD'nin başarılarının başlıcalarıdır.

Emperyalist ülkeler arasındaki ilişkilerde, ABD hegemonyası özellikle ekonomik olarak zayıflamasına paralel olarak sarsılmasına karşın, reel sosyalist sistem ve gelişen ulusal ve halk kurtuluş mücadeleleri karşısında sistemin asli koruyucusu olması nedeniyle hâlâ belirleyici güçtür. ABD önderliği henüz tartışmalı değildir. Ancak, bu yıllar, özellikle Avrupalı emperyalistlerin, hem kendi içlerinde AET (şu andaki ismiyle AB) yoluyla, hem de Almanya ve Fransa'nın SSCB ve başka ülkelerle geliştirdikleri nisbeten bağımsız ilişkiler yoluyla kendi yollarını çizme yolunda mesafe aldıkları süreçtir.

1980 başlarında ABD öncülüğünde uygulamaya sokulan restorasyon programı, uluslararası ilişkilerde hızlı ve köklü değişimler içeren unsurlar taşımıyordu. Esasen saldırgan bir uluslararası politika yoluyla; sömürge ve yeni-sömürgelerdeki devrimlerin önünün kesilmesi, statükonun korunması, reel sosyalist ülkelere dönük yoğun bir ideolojik, siyasi, askeri kampanya yoluyla bu ülkelerin iç çelişkilerinin derinleştirilmesi, kaynaklarının askeri alanlarda tüketilmesinin sağlanması ve prestijlerinin zayıflatılması hedeflenmekteydi. Ayrıca, bütün bu kampanyalar için diğer emperyalist devletlerin ABD öncülüğünde daha sıkı biçimde birleştirilmesi, deyim yerindeyse yeni bir 'soğuk savaş' için harekete geçirilmesi sözkonusuydu.

1980'lerden itibaren, ABD emperyalizmi, "komünizm tehdidinin bertaraf edilmesi", "insan hakları", "demokrasi" vb. söylem ve kavramları demagojik biçimde kullanarak, reel sosyalist ülkelerdeki karşı-devrimci güçleri özgürlük savaşçısı ilan edip askeri, siyasi ve diğer alanlarda destekleyerek uluslararası ilişkilere kapsamlı bir müdahale geliştirdi. Sömürge ve yeni-sömürgelerde devrimci güçlere karşı, bir yandan, düşük yoğunluklu çatışma konsepti temelinde

salt askeri olmayan ve hayatın bütün alanlarını denetlemeyi, müdahale etmeyi esas alan bir pratik geliştirirken, bir yandan da açık işgallere başvurma yolunu tekrar açtı. Reel sosyalist ülkelere karşı, insan hakları ve demokrasi demogojileri ile büyük siyasal kampanyalar başlatıldı, Grenada, Afganistan, Nikaragua örneklerinde ise karşı-devrimci çeteler aracılığıyla açık silahlı saldırılara girişti. Sovyetlere karşı “yıldız savaşları” projesi ile büyük bir nükleer silahlanma kampanyası başlatıldı. ABD emperyalizmi uzun süreli, ancak oldukça şiddetli bir yıpratma savaşı kampanyasını uluslararası ilişkilerinin merkezine oturttu ve bu kampanyada kimi önemli sonuçlara da ulaştı. Grenada’yı işgal ederek, Batı yarımküresinde Küba’dan sonraki ikinci devrimci iktidarı tasfiye etti. Afganistan ve Nikaragua’daki ilerici iktidarları ciddi biçimde yıpratana ve bir süre sonra yenilgiye uğramalarına neden olan kontr-gerilla hareketleri yarattı. Dünyadaki en önemli devrim odaklarından biri olan Filistine, 1982’de İsrail’in saldırısı yoluyla ağır bir darbe vurdu. Sistem içinde bile olsa, hegemonyasını zedeleyen her güce karşı silahlı işgali kullanacağını, Panama’yı işgal edip kendi beslemesi Noriega iktidarını devirerek gösterdi. Polonya başta olmak üzere, tüm reel sosyalist ülkelerde varolan karşı-devrimci güçleri desteklemek, yenilerini örgütlemek için büyük kampanyalar örgütlendi. Bütün bu kampanyalarda tüm emperyalist güçlerin desteğini sağladı. Hiç kuşkusuz, bütün bu saldırgan politikalara rağmen dünyadaki devrimci ve/veya sistem karşıtı hareketleri tümüyle durduramadı. El Salvador’da, Filipinler’de, Kolombiya’da, Peru’da ve daha bir çok yerde devrimci gelişmeler büyüdü. Ancak, ABD emperyalizmi izlediği saldırgan politika yoluyla, 1960 ve 1970’li yıllar boyunca uluslararası ilişkilerde yitirdiği inisiyatif bir parça olsun kazanmış oldu.

Bu gelişmelere rağmen, 1989-90’lardaki reel sosyalist ülkelerin çöküşüne değin, 1945’lerde oluşmuş olan uluslararası ilişkiler sistemi yaklaşık olarak aynı dengeler üzerinde yürüdü. Mevcut statükoyu çatlatan ve bazıları ciddi biçimde gelişen (ulusal ve halk kurtuluş mücadelelerinin zaferleri, AET’nin oluşumu, Çin ve Sovyetler arasındaki çatışma, gibi) pek çok merkezkaç eğilim oluşmasına karşın, bunlar uluslararası dengeleri ve sistemi köklü biçimde değiştirecek boyutlara ulaşmadı.

Reel sosyalizmin çöküşü, 1945 sonrasında reel sosyalist sistem ile emperyalist sistem arasında güç dengeleri üzerine kurulmuş olan uluslararası ilişkiler sisteminin de önemli ölçüde çökmesi anlamına geliyordu. Küba, Vietnam, Kore Demokratik Halk Cumhuriyeti gibi birkaç ülke dışında, dünyadaki tüm devletlerin kapitalist ya da kapitalizm yoluna girmiş ülkeler konumuna gelmesiyle, dünyadaki, dost-düşman, tehlike ve rakip tanımları yeniden ele alınmaya başlandı. 1945

sonrası güç ilişkilerine göre oluşmuş olan kurumlar ya tasfiye olma yoluna, ya da yeni koşullarda yeni işlevler temelinde yeniden yapılanma yoluna girdiler. Kapitalist dünyadaki kimi uluslararası bağlar çözülürken, kimileri ciddi biçimde gevşedi, kimileri ise henüz yeni oluşuyor.

Günümüzde, uluslararası ilişkiler sistemi, az sayıdaki sosyalist ülke marjinalize edilmeye çalışılarak, esas olarak emperyalist-kapitalist devletlerin güç ilişkileri ekseninde yeniden yapılıyor. Bu sürecin lideri, dünyanın en büyük ekonomik, askeri, kültürel ve siyasi gücü olma konumunu hâlâ koruyan ABD'dir. Başlıca rakipleri ise Avrupa Birliği, Japonya, Çin ve Rusya'dır. ABD bugün neredeyse tümüyle tek yanlı hareket ettiği, sistemin diğer güçlerini giderek zorlaşan biçimde de olsa arkasından sürüklediği liderlik tarzını uzun süre devam ettiremeyeceğinin bilincindedir. Süreç içinde sistemin gelişen diğer büyük aktörleriyle gücü, daha doğru bir ifadeyle pazarları daha fazla paylaşmayı, ancak öncülük konumunu kaybetmemeyi hedefliyor. Bunun için bir yandan, sistemin diğer büyük aktörleriyle ilişkilerini mümkün olduğunca koruyarak sürdürmeyi, bir yandan da 1945-90 yılları arasında dünya çapında geliştirdiği ilişki ağlarını kullanarak, yeni-sömürgeleri belirli bir sistematik içinde (eksen ülkeler esprisi temelinde) kendisini bağlamayı hedefliyor. Nüfusu, coğrafi konumu, ekonomik potansiyeli, politik etki gücü itibarıyla bölgesinde belirleyici konumda olan yeni-sömürgeler öncelikli olarak daha sıkı bir denetim altına alınmaya çalışılıyor. Yanısıra, stratejik enerji kaynaklarına ve bu kaynakların geçiş yollarına sahip olan devletleri ne pahasına olursa olsun tam denetim altına alınmak isteniyor. Böylece, 1945-90 arası süreçte tüm kapitalist ülkelerle ilişkisini kral ve beylikler (vasallar) ilişkisi olarak biçimlendiren ABD, artık yeni-sömürgeleri (eksen ülkeler ve enerji kaynaklarına sahip olanlar ile diğerlerini) çok katlı bir ilişki içinde kendisine bağlamayı hedeflerken, büyük emperyalist aktörlerle ilişkisini süreç içinde 'eşitler arasında birinci' olarak biçimlendirmeyi hedefliyor. Diğer önemli aktör Avrupa Birliği ise henüz ABD'nin öncü ülke olarak davranma refleksine karşı ciddi bir itiraz geliştirmemesine karşın, artık kendi iç ilişkilerini sağlamlaştırıyor, çeperindeki yeni-sömürgeleri bünyesine katıyor. Bir tür özgün sömürgeleştirme hareketiyle büyüyor. Bu ülkelerin tüm iradesine, AB'nin büyük emperyalist ülkeleri tarafından el konuyor.

AB henüz bir bölgesel güç gibi davranmakta olsa da, dünya çapında başat güç olmaya dönük pek çok ilişkinin temellerini de atıyor, dünyanın bütün bölgelerinde yeni-sömürgelerle ilişkileri derinleştirmeye dönük projeler geliştiriyor.

Bir diğer önemli ve hızla büyüyen aktör olarak Çin, büyük bir bölgesel güç olma yolunda önemli bir mesafe katetmiş durumda. Taşıdığı potansiyel ve büyük

gelişme dinamikleriyle Çin, öncelikli olarak ABD ve Japonya'nın bölgedeki gücüne ortak olma isteğini daha şimdiden ortaya koyuyor. Japonya ve giderek toparlanmakta olan Rusya'da gelişmeleri kendi konumlarını sağlamlaştırma yönünde çaba harcayan güçler.

Güncel olarak, hâlâ sistemin öncüsü olan, ancak gerileyen bir güç olarak ABD emperyalizmi uluslararası ilişkileri düzenlemede saldırgan bir politika izliyor ve en aktif devlet konumunda bulunuyor. Özellikle 11 Eylül saldırılarının ardından, bu saldırıları da gerekçe yaparak, Ortadoğu ve Orta Asya gibi oldukça büyük pazarlara ve enerji kaynaklarına sahip olan yeni-sömürgeleri zor yoluyla hizaya getirmeye çalışıyor.

ABD emperyalizmi askeri işgali ve klasik sömürgeciliğin unsurlarını kullanarak, yeni-sömürgeler dünyasındaki egemenliğini güçlendirmeye çalışıyor. Yeni-sömürgelerle olan ilişkisinde kukla devletler yaratıyor. Bu sürecin derinleşerek süreceği görülüyor.

1945-90 sürecinde uluslararası sistemde oldukça aktif roller üstlenen BM ve NATO, 1990 sonrasında varlıklarını sürdürmelerine karşın, artık giderek zayıflayan (BM, ABD dışındaki diğer büyük aktörlerin bastırmasıyla, NATO ise ABD'nin dayatmasıyla ayakta kalıyor) yapılara dönüşmüş durumdadır. Esas olarak, ABD mümkün olduğunca hiç bir uluslararası anlaşma ile bağlı kalmadan, şu andaki güçlü konumunu sağlamlaştırmaya dönük, askeri ve diğer operasyonlar yapma çabası içinde. Öte yandan, henüz ABD ile askeri alanda başa güreşecek konumda olmayan ve bunu henüz istemeyen AB ise uluslararası ilişkileri daha barışçıl söylemler, araçlar, kurumlar (demokrasi, barışçıl ilişkiler, Uluslararası Ceza Mahkemesi, çevre protokolleri vb.) zemininde biçimlendirmeye çalışıyor. Öte yandan, tüm emperyalistlerin ortak desteğiyle uluslararası ilişkilerde gücü artmış olan kurumlar ise IMF, Dünya Bankası, DTÖ, vb. gibi emperyalist iktisadi kurumlar, bunlarla birlikte bölgesel iktisadi bloklaşma eğilimleri de; NAFTA (Kuzey Amerika), MERCOSUR (Latin Amerika), ASEAN (Güneydoğu Asya) güçleniyor.

Ortaya çıkan uluslararası ilişkiler tablosu 1945-90 sürecine göre oldukça kaotik özellikler taşımasına karşın, esas olarak ana yönelimleri artık belirginleşmiştir. Kapitalist sistem içinde ABD'nin öncü güç konumu sürmektedir ve ABD bu konumunu daha sistematik ve yapısal bir hale dönüştürme çabası içindedir. Bunu yaparken güçleri diğer büyük aktörlerle kısmen paylaşmaya da açıktır. Askeri güç kullanımı başlıca silahı durumundadır ve gücünü esas olarak yeni-sömürgeleri denetlemeye yoğunlaştırmıştır. Yeni-sömürgelerin tüm iradesini gasp eden, onları açıkça kukla devlet konumuna düşüren bir ilişki tarzı dayatılmaktadır.

Bu bağlamda, yeni-sömürge kapitalist devletler ekonomik alanda olduğu gibi, uluslararası ilişkiler alanında da egemenliklerini önemli ölçüde yitirmişlerdir. Uluslararası ilişkiler sistemi, özellikle yeni-sömürgeler bağlamında, devlet olma vasıflarının giderek artan ölçüde yitirildiği, açık ve gizli yükümlülüklerle dolu bir cangıla dönüşmüştür.

Uluslararası iktisadi kurumların gücü artarken, uluslararası siyaset alanında BM vb. kurumların gücünün azalmasına ve bloklaşma eğilimlerinin artmasına paralel olarak parçalanma eğilimi artmaktadır. Birkaç büyük emperyalist devletin egemen olduğu ve kukla karakterleri iyice belirginleşmiş olan yeni-sömürgelerin bunların etrafında toplandığı bir devletler arası ilişkiler sistemi oluşuyor ve kapitalist devletler yapısal olarak buna uygun olarak biçimleniyor.

Kapitalist Devletin Siyasal Biçimlenişi; Yeni Sağ ve Sömürge Tipi Faşizmin Yeni Ögeleri Kazanması

1980 başlarında devreye sokulan emperyalist restorasyon programı, kapitalist devletin siyasal yapılanışını da, neoliberal sömürü modeline, uluslararası ilişkilerde geliştirilmek istenen politikalara ve kültürel, sosyal ilişkilere verilmek istenen biçime uygun olarak yeniden biçimlendirmeyi içermekteydi.

Bu noktada, anahtar kavram Yeni Sağ'dır. Bu kavram başlığı altında toplanan politikaların özü; neoliberal politikaların kesin biçimde egemen kılınmasına ve neoliberal politikaların temelini oluşturduğu kabul edilen serbest pazar ekonomisinin, bireysel ve politik özgürlükler için en uygun koşulları sağlayacağı varsayımına dayanır. Buna göre, devlet; özel mülkiyeti korumakla yükümlü olan küçük-çekirdek devlete dönüştürülmeli ve neoliberal pazar ekonomisinin işleyişini engelleyecek her türden unsuru bastırabilecek güçlü bir hükümete sahip olmalıdır. Yeni sağ, ekonomide liberalizm ile siyasal alanda geleneksel otorite ve düzen fikirlerinin kimi zaman dinsel, kimi zaman milliyetçi formlar altında ifade edilen bileşimini içerir. Yeni sağ tüm sınıfsal, toplumsal kategorileri (aile hariç) reddediyor, "toplum yoktur, bireyler vardır" düşüncesini eksen olarak, her türlü toplu duruşu mahkum ediyor. Bu fikirler, kapitalizmin krizini 1945 sonrası uygulanan Keynesçi modele ve toplumsal özgürlüklerin büyümesine bağlayan en gerici kesimlerin saldırgan tepkisinin ve sistem içinde inisiyatifi ele geçirmelerinin ifadesidir.

ABD'de Reagan, İngiltere'de Thatcher'de ifadesini bulan yeni sağ 1980 sonrasında tüm emperyalist dünyada egemen siyasal anlayış haline geldi. Yeni sağcı iktidarlar, bir yandan neoliberal ekonomi politikaları için gerekli yasal ve ekonomik zemini kurarken, diğer yandan devlet aygıtındaki tüm sosyal kurumların

tasfiyesine giriştiler. Sendikalar ve tüm demokratik kitle örgütlerinin güçsüzleştirilmesi ve tasfiyesi yeni sağcılarının öncelikli işleri durumundaydı. ABD’de dinci ve ırkçı gruplar siyasetin merkezine çekilerek etkin hale getirildiler. Aynı biçimde İngiltere’de milliyetçi ve ırkçı düşünceler hızla yeni sağ politikasının asli unsurlarına dönüştürüldü. Bütün toplumun gözetlenmesi ve denetlenmesine dönük olarak olağanüstü büyük projeler devreye sokuldu. Yeni sağ bütün bu özellikleriyle krizin yarattığı ağır koşullarda faşizmin sınırlarında bir siyasal düzen yaratmaktaydı. Reagan, Thatcher, Kohl üçlüsü on yılı aşkın iktidarları süresince bu politikalar ekseninde tüm devlet yapısını yeniden düzenlediler.

1990’larda, muhafazakar partilerin yerine iktidara gelen sosyal-demokrat partilerde kimi yönleriyle yumuşatılmış olsa da, esas olarak yeni sağ politikaların ortaya çıkan yeni koşullara uyarlanmış versiyonlarını uygulamaya soktular. Yaklaşık on yıllık muhalefet boyunca iktidar olma sırasını bekleyen sosyal-demokrat partiler, yeni sağ politikaların sistemin temel tercihi haline gelmiş olan neoliberal iktisat politikalarının kaçınılmaz uzantısı olduğunu anlamışlardı. Neoliberal ekonomi politikalarının uygulandığı koşullarda, onu meşrulaştıracak temel söylem ve hedefler yeni sağ politikaların içerdiği söylem ve hedeflerdi. Kısacası, sistemin işleyiş mantığı bir kez daha kendini ortaya koyuyor, temel tercihlerin partiler üstü olduğu açık biçimde görülüyordu. Düzen partilerinin politika belirlemede en fazla, çıkarlarını savundukları kesimlerin istemlerini, temel tercihlere en uygun biçimde politik alana yansıtmakla sınırlı bir hareket alanı söz konusuydu. Sosyal-demokrat partiler yeni sağ çizgiyle evliliklerini ve böylece ortaya çıkan tezlerini, önce ‘yeni sol’ olarak ardından da İngiliz İşçi Partisi lideri T. Blair eliyle ‘üçüncü yol’ olarak tanımladılar. Bu partiler yeni sağ çizgiye iltihak edişlerini, daha çok demokratikleşme, şeffaflık ve haklardan sözederek gizlemeye çalışılarda yeni sağın uygulamalarının hemen hemen tümünü devam ettirdiler. Parti programlarında artık unutulmuş olan tüm sol söylemleri temizlediler. Yeni sağın baskıcı söyleminin yerine gelen “yönetişim”, yerelleşme, demokratik katılım gibi söylemler, devletin kamu hizmetlerinden çekilmesiyle at başı gelişti. Devletin temel tercihlerinin belirlenmesinde hiçbir rol oynayamayan bireylerin, yerel alanlarda nasıl bir demokratik katılım sağlayacağı, bunun büyük sermaye karşısında nasıl bir uygulama gücüne sahip olacağı soruları ise yanıtız kaldı. Toplumun gözetleme ve denetlemeye yönelik bütün projeler büyütülerek sürdürüldü. Gözetim, denetim, otokontrol toplum yaşamının asli unsurları haline getirildi. Bu doğrultuda oldukça büyük projeler ve kurumlar yaratıldı. Sosyal-demokratlar toplumsal özgürlüklerin yeniden tesisi yönünde ciddi bir gelişme sağlayamadılar, bu doğrultuda ortaya istek ve irade koymadılar. Tüm katılımcılık

söylemlerine karşın, güdük burjuva demokrasileri teknokratların ve parti bürokratlarının neredeyse tek belirleyici olduğu yapılara dönüşüyor. Neoliberal ekonomi politikaları, iktidar partilerinin yoksul seçmenlerini sınırlı da olsa tatmin etmesini sağlayacak devlete ait iktisadi alan bırakmadığı için yoksullar ile geleneksel merkez partileri arasındaki açığı büyüyor. Merkez partilerin (sosyal-demokratlar ve liberal yada muhafazakâr partiler) tümünün ekonomi politikaları aynılaşmış durumda ve birbirleriyle ayırım noktaları ise esas olarak daha tali yerel sorunlar ve kimlik sorunları üzerinde yoğunlaşıyor. Bu durum merkez partilerin yegane kitlesel siyaset süreçleri olan seçim kampanyalarının politik mücadeleler olmaktan çok, göz boyma, reklam üzerine kurulmasına neden oluyor. Bu gelişmelere bağlı olarak, geleneksel büyük politik partilerin hemen hemen aynı politikaları uyguladıkları, politik faaliyetin tümüyle merkeze çekildiği koşullarda, sistemin dışladığı kesimler, yoksullar vb. halk kesimleri hızla politik alanın uç partilerine yöneliyorlar. Sol hareketin genel zayıflığı koşullarında bu uç genellikle faşist partiler oluyor. Faşist partilere kayan kitleleri yeniden merkeze çekme kaygısı, onların istemlerini tatmin etmek yerine, faşist partilerin söylemlerini daha fazla benimseyerek yapılmaya çalışılıyor. Bu ise sistemin merkez partilerini daha da sağcı ve gerici düzenlemelere yöneltiyor. Bu da, güdük burjuva demokrasilerine ve devlet yapılarına giderek daha fazla ölçüde otoriter nitelik kazanıyor.

Özellikle 11 Eylül saldırılarının ardından, tüm emperyalist ülkelerde en temel toplumsal özgürlükler, daha da ötesi kişisel hak ve özgürlükler ciddi biçimde budanıyor. Yayılan güvenlik paranoyası ile tüm yaşam baskı önlemleri ile kuşatılıyor. Bürokrasi ve güvenlik aygıtlarının toplumsal yaşamdaki belirleyiciliği keskin bir artış gösteriyor, partiler ve demokratik kitle faaliyetlerinin devletin biçimlenişinde ve eylemlerindeki rolleri ise dramatik bir düşüş yaşıyor. Burjuva demokratik devletlerin yeni sağ politikalarla hız kazanan, faşizmin eşiği sayılabilecek despotik polis devletlerine dönüşüm süreci 11 Eylül'ün ardından yeni bir ivme kazanmış durumda.

Yeni-sömürgelerdeki devlet aygıtlarının evrimi de esas olarak emperyalist devletlerde yaşanan sürece paralel bir yol izlemiştir.

Sömürge tipi faşizmin egemen olduğu bu devletlerde yeni sağ anlayışın temel tezleri faşist devlet aygıtının ve politik alanın bütününe düzenlenmesinde temel hareket noktalarından biri olmuştur. Ancak süreklileşmiş milli kriz ile toplumsal yaşamı sakatlanmış olan ve sert toplumsal mücadelelere sahne olan faşist yeni-sömürge devletlerin toplumsal yaşamı düzenlemede başkaca politik projelere ve yaklaşımlara da ihtiyacı bulunmaktadır. Bu bağlamda, devreye giren bir diğer

düzenleyici temel politika ise düşük yoğunluklu çatışma politikasıdır. Aslında düşük yoğunluklu çatışma politikası, yeni sağ anlayışın dışında ayrı bir politik konsepti ifade etmez. Düşük yoğunluklu çatışma politikası, yeni sağ anlayışın yeni-sömürgelerdeki politik yaşamı düzenlemeye dönük özgün versiyonudur diyebiliriz. 1945'lerden 1980'lere değin gelen süreçte, yeni-sömürge devlet pratiği, kilit devlet aygıtlarının hızla yukarıdan aşağıya doğru faşistleştirilmesi (ordu, polis, istihbarat servisleri, temel bürokratik kurumlar, partiler, temel yasalar vb.'nin kadroları, hedefleri, işleyiş tarzı vb.lerinin faşistleştirilmesi) pratiği olarak biçimlenmiştir. Bu süreç her ülke özgülünde ayrı yolları izlemiş, faşist aygıtın işleyişi toplumsal mücadelelerin yükseldiği süreçlerde sert ve açık biçimler altında olurken, denetimin nisbeten sağlandığı süreçlerde hiçbir ciddi iktidar gücü olmayan (iktidar esas olarak faşist aygıtlarda toplanmıştır) parlamentolar devreye sokulmuştur. Sık sık gündeme gelen darbeler ve seçim oyunları içinde yeni-sömürge devlet aygıtları ciddi biçimde yıpranmış, çoğu durumda istenen sonuçlar da alınamamıştır. Krizin ve çatışmalı toplumsal mücadelelerin sürekliliği ve bunlar karşısında darbe-seçim trafiğinin verimsizliği ve gayrimeşru niteliği, yeni-sömürge devlet aygıtlarının yeniden düzenlenmesini zorunlu kılmıştır.

Düşük yoğunluklu çatışma konsepti tam da bu noktada, emperyalistlerin ve yerli işbirlikçilerinin bu ihtiyacına karşılık olarak üretilmiştir. Düşük yoğunluklu çatışma konsepti, toplumsal yaşamın denetim altında tutulması, halk muhalefetinin ezilmesi ve neoliberal politikaların yürütülmesi için, açık faşist terörün ve kurumlarının yanısıra, kozmetik nitelikteki parlamenter demokratik öğelerin içiçe, yan yana birlikte kullanılmasını içerir. Devrimci çalışmanın kavramlarını kullanılacak olursak, yeni-sömürgelerin faşist devletleri halk hareketlerine karşı bütün mücadele yöntem ve araçlarını aynı anda eksiksiz bir bütünsellik içinde kullanmayı hedeflemektedirler. Halk-gerilla, deniz-balık ilişkisine/benzetmesine karşı, açık faşist iktidarlar yoluyla denizi kurutma taktiği temelinde cevap veren oligarşiler, bu yöntemin kimi zaman kısa vadede başarılı olsa da, orta ve uzun vadede başarısız olmasından hareketle, denizi kurutma yerine denizi çürütme yolunu seçmişlerdir. Düşük yoğunluklu çatışma konsepti denizi çürütme politikasıdır. Süreklileştirilmiş darbe hali ve uygulamaları ile, oldukça sınırlı, göstermelik, biçimsel demokratik kurumların sürekliliği bir aradadır. Oldukça sıkı bir anti-komünist niteliğe sahip anayasal ve yasal hukuki zemine oturmuş, en temel demokratik hakların kullanımının bile ciddi sınırlamalarla yüzyüze olduğu, demokratik kurumların fiili engellemelerle faaliyetlerinin sakatlandığı kozmetik demokrasi, bu yapısı nedeniyle düşük yoğunluklu demokrasi olarak da tanımlanmıştır. Faşist devlet aygıtının bu yeni

versiyonu insan hakları ihlalleri ve siyasal özgürlüklerin sürekli kısıtlılığını içinde taşıyan kısmi legal olanakları (gösteri ve yürüyüş hakkı, parti, dernek, sendika kurma hakkı vb..) da, kimileri kağıt üzerinde kalsa da barındırır. Öte yandan, toplumsal yaşamın bütün alanlarının sosyal, ahlaki ve kültürel olarak tüm insani değerlerden arındırılması devletin asli işlevleri arasındadır. Toplumsal hayat fuhuşla, dinsel gericiliğin en kaba örnekleriyle, yaygın uyuşturucu kullanımı ile, kamu olanaklarının çalınmasının meşrulaştırılmasıyla, yaygın çeteleşmeyle, devlet terörünün yarattığı korkuyla, vb. yollardan ağır biçimde sakatlanır. En kaba faşist terör, aldatıcı kozmetik demokrasi öğeleri ve toplumsal yaşamın bütün boyutlarının insani değerlerden arındırılması; devletin başlıca aktörü olduğu bu üç kanaldan halk gerçekliği hızlı bir çürüme süreci içine sokulur. Bu yoldan, devrimci güçlerin üzerinden gelişmeyi hedefledikleri zeminin bir bataklığa dönüştürülmesi hedeflenir.

1960'lı ve 70'li yıllarda yoğunlaşan faşist askeri darbelerin ardından, halk hareketlerinin önemli ölçüde bastırılmasına paralel olarak, ciddi biçimde yıpranmış olan açık faşist diktatörlüklerden, adım adım düşük yoğunluklu çatışma konseptine uygun olarak dizayn edilen devlet aygıtlarına geçiş yaşandı. 1980'li yıllarda Latin Amerika ve Asya'da (El Salvador, Şili, Haiti, Kore, Filipinler, Uruguay, Paraguay, vb.) pek çok askeri faşist devlet, faşizmin bu yeni versiyonuna uygun olarak yeniden yapılandırılmıştır.

Düşük yoğunluklu çatışma konseptinin en yetkin uygulamalarından ikisi, Türkiye ve Kolombiya'dır. Dernek ve parti kurabilir, dergi çıkarabilirsiniz, ancak sistemi zorlayan bir noktaya vardığınızda partiniz devlet güçlerince bombalanabilir, sendikacılarınız, gazete muhabirleriniz gözaltında kayıplara kurban gidebilir, süreklileşmiş gözaltı ve işkence uygulamalarına muhtap olabilirsiniz ve bütün bunlara rağmen partiniz hâlâ açık olabilir, derginiz yayını sürdürülebilir. Yani, herşey, her uygulama birarada. İsterseniz uslu tavşanlardan olup, sadece havuç yiyebilirsiniz, bunu istemezseniz ve gerçek bir halk hareketi yaratmaya girişerseniz havuçla sopayı birarada yiyebilirsiniz. Üstelik yiyeceğiniz sopa, açık faşizm dönemlerinden çok daha fazla olabilir. Böylece devrimci hareketler içindeki yılgınlıklara, devrimci politikadan reformizme geçişe politik ve örgütsel olarak kendini ifade edebilmesi ve düzen içine kanalize olması için zemin sunulmaktadır. Ayrıca, her devrimci halk hareketine sistem içi kanallara dönmesi, reformist zeminlere geçiş yapması için açık kapı da bırakılmış olmaktadır.

Faşist terör uygulamaları da oldukça ilginç ikili özellikler gösterir. Türkiye örneğinde; 12 Eylül açık faşist döneminin uygulamalarının bir bölümü (idam, çok büyük kitlesel tutuklamalar vb.) 1990'lı yıllarda olmasa da, bir kısım uygulama

(gözaltında kayıplar, sokak infazları, cezaevleri kısımları vb.) 12 Eylül uygulamalarına rahmet okutacak düzeydedir. Bir örnek de Kolombiya'dan; evet sendika kurabilirsiniz, ama öldürülen sendikacı sayısının her yıl rekor kırdığı bir ülkede yaşadığınızı bilmeniz gerekir.

Faşizmin bu yeni versiyonu, son 20 yılda tüm kurumsal altyapısı ile birlikte yetkinleştirilmiştir. Devlet aygıtının merkezinde ordu, sivil hükümetin temsilcileri ve başta tekelci burjuvazi olmak üzere oligarşinin diğer kanatlarının temsilcileri bulunur. Emperyalistlerin temsiliyeti genellikle her üç kesim üzerinden de olur. Bu stratejik karar alıcılar içinde en belirleyici olanı genellikle ordudur. Taraflar arasında ortaya çıkan sorunların çözümünde ordu darbe yöntemini 28 Şubat "postmodern darbesi"nde olduğu gibi oldukça özgün bir tarzda kullanabilmekte, hükümetleri yönetimden uzaklaştırabilmektedir. Bu bağlamda, ordular artık salt askeri kurumlar olmanın ötesindedirler. Oluşturdukları politik araştırma ve üretim birimleriyle, yüklendikleri işlevlerle, artık politik kimlikleri ve nitelikleride güçlenmiş politik ve askeri kurumlara dönüşmüşlerdir. Yeni konsept yasal ve kurumsal düzeyde de çok yönlü olarak yapılanmıştır, bu yasal düzenleme ve kurumlar devlet içinde belirleyici konuma yükselmişlerdir. Milli Güvenlik Konseyleri yeni-sömürgelerin önemli bir bölümünde bulunur ve karar alma süreçlerini ilk elde resmileştiren odaktır. Tüm yasal ve anayasal zemin sürekli kriz hali dikkate alınarak oluşturulmuştur. Kriz yönetimi bu konseptin temel unsurudur ve kriz yönetimine dönük çok sayıda yarı-askeri kurum merkezden en küçük devlet birimine değin yukarıdan aşağıya örgütlenmiştir. Baskı aygıtının bu genişliği ve derinliği, aynı zamanda oldukça yetkin bir profesyonelleşmeyi de içermektedir. Özellikle, başta devrimci hareket olmak üzere tüm sistem karşıtı hareketlere karşı eski kaba toptancı yaklaşımlar yerine, her bir oluşuma ve harekete karşı ciddi uzmanlaşmalara ve sağlam bir bilgilenmeye dayanan özgün politikalar geliştirme ve sonuç alma yolu izlenmektedir.

Emperyalizmin ve yerli işbirlikçilerinin yeni-sömürge devlet aygıtlarını düzenleme noktasında temel tercihleri bu yeni versiyon olmasına karşın, açık faşist yönetimlerin kurulması seçeneği dışlanmış değildir. Pakistan'daki Genelkurmay Başkanı Müşerref'in darbesi ve zaman zaman küçük devletlerde gerçekleşen darbeler bu seçeneğin tümüyle devre dışı bırakılmadığını açıkça göstermektedir.

Kapitalist devletin günümüzün yapısının ana hatlarını böyle özetleyebiliriz.

Bu noktada, olgunun kimi boyutlarını daha anlaşılır kılmak için bazı tartışma noktalarına kısaca da olsa girmek gerekiyor.

Kimi Tartışma Başlıklarına İlişkin Notlar

Emperyalist-kapitalist restorasyon programının 1980'lerde devreye girmesi ve sistemin bütün ilişki ve kurumları gibi devlet yapılarının da hızlı bir değişim sürecine girmesi, devlete ilişkin bir dizi tartışmayı beraberinde getirdi.

Bunlardan birincisi, neoliberal politikaların uygulanması ile birlikte devletlerin özelleştirmeler yoluyla ekonomiden ellerini çekerek küçüldükleri, böylece halkın eski büyük ve hantal devlet yapılarını finanse etmekten kurtulduğu iddiası temelinde yapılan tartışmalardır.

Daha önce de ifade ettiğimiz üzere, kapitalist devletin temel işlevi sermayenin kesintisiz birikimi için gerekli koşulları sağlamaktır. Sermaye birikimi ise her tarihsel kesitte farklı birikim modelleri yoluyla gerçekleştirilmiştir. Kapitalist devletler esas alınan birikim (sömürü) modelinin gereklerine uygun olarak tüm kurum ve düzenlemelerini yenilerler.

Neoliberal iktisat politikalarının kapitalist sistemde başat hale gelişi ile birlikte, tüm kapitalist devletler ekonomik işlevler bağlamında yukarıda ana hatlarıyla konulan tarzda değişime uğramışlardır. Devletlerin, yoksul sınıflar lehine olan sosyal ve ekonomik yasal düzenlemeleri, yükümlülüklerini ve kurumlarını tasfiye etmesi, kimi iktisadi işletmelerinin haraç-mezat özelleştirilmesi, kamusal hizmet alanlarından çekilerek, bu alanları özelleştirmesi, ekonomi politikalarını belirleme, bunlara ilişkin uyuşmazlıkları çözme vb. yetkilerini uluslararası emperyalist kurumlara açık veya gizli olarak devretmesi vb. türden uygulamaları, kapitalist devletlerin emekçiler lehine olan (sınıf mücadelesiyle kazanılmış) işlevleri bağlamında küçülmesi anlamına gelmektedir. Bu, neoliberal iktisadi politikaların devlet özgülündeki sonuçlarından sadece bir bölümüdür. Bu durum, asla kapitalist devletin iktisadi alandan çekildiği ya da işlevlerinin azaldığı anlamına gelmiyor.

Bunu daha net biçimde anlayabilmek için devletin küçülmesine dayanak olarak gösterilen uygulamaların gerçek niteliklerine bakmak yeterli olacaktır. Devletin küçülmesi demagojisinin en popüler konusu özelleştirmelerdir. Özelleştirmeler yoluyla tasfiye edilen kurumlar, esas olarak ya sübvansede edilmiş kamu hizmeti gören kurumlar, ya da halka nisbeten daha ucuz ürün sağlayan kamu iktisadi kurumlarıdır. Bunların tasfiyesi yoluyla emekçilerin elde ettiği hiç bir kazanım yoktur. Bu noktada, bir diğer yalan, zarar eden kamu kuruluşlarının özelleştirildiğidir. Kapitalist kâr için yatırım yapar. Zarar eden bir kurumu satın almak kapitalist ticaret ve yatırım mantığına tümüyle aykırıdır ve bu nitelikte özelleştirilmiş tek bir kurum yoktur. Kaldı ki, zarar eden şirketleri alan tek iktisadi güç kapitalist devletlerdir. Çeşitli yollardan hortumlanan, zarar ettirilerek batırılan büyük tekellere ait kapitalist işletmelerin çeşitli gerekçelerle satın

alınması ve böylece tekellere büyük devlet fonlarının aktırılması devletin asli ekonomik işlevlerinden biri haline gelmiştir. Türkiye örneğinde de bu noktada oldukça çarpıcı bir tablo sözkonusudur. Batık banka operasyonları, batık şirket operasyonları vb. son 20 yılda çok sıkça yaşadığımız olgulardır. Ve tekellerin zararlarının devletleştirilmesi diyebileceğimiz operasyonların maliyeti özelleştirmelerin getirilerini kat be kat aşan bir noktadadır. Ancak özelleştirme olgusu, kapitalist devletin ekonomi alanında, hem kurumsal ve düzenleyici hukuksal ve pratik işlemler, hem de doğrudan müdahaleler bağlamında büyümesinin sadece oldukça küçük bir bölümünü oluşturur.

Devlet tüm ekonominin neoliberal politikalara uygun olarak yapılanması için yasal düzenlemelerin yapılması, emek piyasalarının işçi sınıfına karşı katı ve baskıcı tarzda yeniden düzenlenmesi, tüm hakların budanması, kârlı devlet işletmeleri özelleştirilirken tekelci sermayenin batırdığı finans ve sanayi işletmelerinin kurtarılması, ihaleler ve başkaca yollarla rant transferi, sürekli büyütülen askeri ve güvenlik harcamaları vb. pek çok yoldan ekonomiye müdahale etmekte, iktisadi alandaki işlevleri daha önceki döneme nazaran çok daha fazla büyümektedir. Devletlerin ekonomideki büyüklüğünün ölçülmesinde önemli bir kriter olan kamu harcamalarının büyüklüğü, bu dönemde artmıştır. 18 emperyalist ülkede kamu harcamalarının GSMH içindeki oranı ortalama olarak 1870'de {40437a42ed5b2f4a4bf4ffcacdfd2c81506a100d9c451fb75117e4ba24109517} 10.5, 1913'de {40437a42ed5b2f4a4bf4ffcacdfd2c81506a100d9c451fb75117e4ba24109517} 11.9, 1937'de {40437a42ed5b2f4a4bf4ffcacdfd2c81506a100d9c451fb75117e4ba24109517} 22.4 iken, 1996'da {40437a42ed5b2f4a4bf4ffcacdfd2c81506a100d9c451fb75117e4ba24109517} 45.8'e fırlamıştır. Emekçi lehine olan harcamalarını azaltan, özelleştirmelerle pek çok ekonomik işletmeyi tekelci sermayeye devreden devletlerin, bu duruma rağmen harcamaları büyümüştür. Peki bu kaynaklar nereye gitmiştir? Yanıt açıktır; devletler, tekelci sermayeye çeşitli yollardan geçmişe nazaran çok daha büyük kaynaklar aktarmaktadırlar. Sadece Türkiye'de 2000-2001'deki banka hortumlama operasyonlarında hortumcuların bankalarını kurtarmak için devletin yaptığı operasyonun maliyeti asgari 50 milyar dolar civarındadır.

Kaldı ki, ekonomik hayattan bir anlığına uzaklaşıp, devletin asli fonksiyonu olan "zor" ögesine geldiğimizde gördüğümüz şey, hurafelerin tam tersine devletin olağanüstü büyümesidir. Milyarlarca dolarlık silah harcamaları, polis ve istihbarat aygıtlarının sınırsız harcamalarla durmadan büyüttükleri teknik ve kadro

kapasiteleri, bugün 60'lar ya da 70'lerle kıyaslanamayacak bir düzeydedir. Konuya salt iktisatçı gözüyle baktığımızda belki bütün bu kaynak aktarımları "ölü yatırım" gibi görünür ama zaten tipik iktisatçı körlüğü de budur; çünkü, tam tersine bu yatırımlar, uzun vadede sistemin devamı için gereklidir. Bu bakımdan, liberal-sol kesimlerde yaygın olan "devlet ekonomik alanda küçüldüğü kadar baskı aygıtı olarak da küçülsün, böylece demokratik-sivil bir topluma geçelim" gevezeliği, bu körlüğün bir versiyonudur. Tam tersine sosyal harcamaların kısıldığı, kitlelerin yoksulluğa terk edildiği her yerde, devletin şiddet aygıtı daha gerekli olacaktır ve hatta bu bazen (Türkiye örneğindeki gibi) toplumsal hareketlerin oldukça zayıf yapısına denk düşmeyen bir "aşırı" büyüme gösterecektir. "Aşırı" ama "gereksiz" değil; çünkü sistem, kendi yaratmakta olduğu canavarın uzun vadedeki yıkıcı potansiyelini bilmektedir.

İkinci bir tartışma konusu ise büyüyen uluslararası mali sermaye gruplarının teknolojik olanakların yardımıyla çok hızlı hareket edebildiği, sanal ortamda hareket ettiği için uçucu olduğu ve ulus-devletlerin denetiminin dışında bulunduğu ve herhangi bir ulus-devlet ile bağlılık ilişkisinin kalmadığı, bunun ise ulus-devletleri para ve maliye politikaları uygulayamaz hale getirdiği iddiasıdır. Bunun uzantısı olarak da, uluslararası mali sermayenin artık uluslararası kurumlar yoluyla ulus-devletlerin üstünde bir dünya iktidarı oluşturdukları iddiası sözkonusudur.

Bu tezler oldukça iddialı, ancak gerçekliğin oldukça sınırlı bir bölümünü yansıtmaktadırlar.

Öncelikle emperyalizm ve sermaye ihracı kavramı ile başlamak gerekir. Bilindiği gibi, kapitalizmin emperyalist aşamasının belirleyici unsurlarından biri sermaye ihracıdır. İhraç olgusu herşeyden iki farklı devleti ve bunların sınırlarını aşan bir sermaye hareketini gerektirir. Eşitsiz gelişen kapitalist dünyada, emperyalist ülkeler kendi aralarında ve yeni-sömürgeler karşısında gelişmişlik düzeylerine, siyasi ve askeri güçlerine vb. bir dizi faktöre bağlı olarak çeşitli avantajlar taşırlar. Merkez üsleri bu ülkeler olan ve çeşitli bağlarla bu devletlerle sıkı ilişkiler içinde bulunan tekeller bu avantajlardan yararlanırlar ve diğer tekellerin yararlanmasını engellemeye çalışırlar. Bu durum hala somut olarak devam etmektedir. Sınırların ve devletlerin sermayenin hareketi karşısında tüm etkisinin yitirdiği, tüm tekellerin ve diğer sermaye birimlerinin her açıdan devletlerin etkisinden arınmış, tüm sermayeler için eşit koşullara sahip tek bir dünya pazarında hareket ettiği, iktisadi güç farklılıkları hariç tüm sermayelerin birbirine eşitlendiği ve böylece sermaye ihracı kavramının da (dolayısıyla emperyalizm kavramının da) anlamını yitirdiği, ulus-devletlerin etkisinin ortadan kalktığı bir dünya sözkonusu değildir.

Başta emperyalist devletler olmak üzere, tüm devletler her alanda oldukça aktif durumdadır ve ülkelerindeki tekellerin çıkarları için dünya çapında mali, siyasi ve askeri operasyonlar yürütmektedirler. ABD'nin Irak'a dönük savaş hazırlıkları hangi çıkarlar içindir? Güncel bir gelişmenin ışığında bakacak olursak; eğer tekelci sermayeler için devletlerin bir önemi kalmadıysa, hatta devletler onlar için birer engel haline geldiyse, her tekelci sermaye belli bir devletle organik bir bütünlük oluşturmuyor, ondan güç almıyorsa, böylesi bir operasyon karşısında ya da yanında saf tutan kapitalist devletleri bu yönlü tavır almaya zorlayan etken nedir? Tekelci sermayelerin çıkarları değil de nedir? ABD dünyanın mutlak hakimi haline gelme çabasının hiç bir sermaye grubu ile ilişkisi yok mu, ya da onun bu çabasına karşı koymaya çalışan diğer emperyalist devletler bu çabalarını kimin çıkarları için sürdürüyorlar? Ya da, Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) toplantılarında, emperyalist devletler kimlerin çıkarları için birbirleriyle kıyasıya mücadele ediyorlar? Devletler küçülüyor, devletlerin etkisi azalıyor, tekeller ya da aynı anlama gelmek üzere mali sermaye devletlerden bağımsız hale geliyor ve devletlerin gücünü kırıyor vb. iddiaların sahiplerinin bakış açısıyla bakıldığında bu soruların yanıtı yoktur. Ancak biraz olsun gerçeklerin penceresinden baktığımızda (sadece Bush hükümetini oluşturan bakanların hangi tekellerden, hangi mali sermaye gruplarından geldiğine bakıldığında bile), kapitalist devletin belki de her zaman olduğundan daha fazla tekelci sermaye ile içiçe geçtiğini, her emperyalist devletin kendi sınırları içinde doğup büyüyen, kendisi ile tarihsel ve organik olarak çok sıkı bir ilişki ve bütünleşme içinde olan tekellerin çıkarları için oldukça kapsamlı mücadeleler içinde olduklarını görebiliriz. Emperyalist devletlerdeki tekeller aidiyet ilişkisi içinde oldukları devletin gücünü diğer uluslararası tekellerin bertaraf edilmesinde oldukça yoğun biçimde kullanıyorlar.

İddianın bir diğer unsuru, uluslararası mali sermayenin oldukça hızlı hareket ettiği, uçucu nitelik taşıdığıdır ve bu doğrudur. Ancak, mali sermayenin bu niteliklerinin kapitalist devletlere rağmen olduğu iddiası gerçek dışıdır. Somut olarak ele alacak olursak, Türkiye'ye giren kara ve sıcak para, devlete rağmen mi girmiştir? Ya da böylesi miktarlar devlete rağmen giriş-çıkış yapabilir mi? Kesinlikle hayır, bunlar tümüyle TC'nin para politikalarının sonucunda Türkiye'ye girmiştir. Kamu açıklarını çevirebilmek için bu paraların ülkeye girişine izin verilmiştir. Bugün kısmen denetim altına alınmaktadır. Bu da, emperyalistlerin ve oligarşinin içindeki egemen kesimlerin tercihlerinin ürünü olarak devletin geliştirdiği önlemlerin ürünüdür (bankalar yasası, sermaye yasası vb. yoluyla). Bu nokta da daha iyi bir örneği sistemin başat gücü ABD oluşturur. Bu ülkede, Merkez Bankası tüm önemli mali politikaların oluşturulmasında belirleyici bir rol

üstlenmektedir. Uçucu-kaçıcı mali sermayenin kaleleri olan Amerikan borsalarının son yirmi yılda en az birkaç kez çöküşü, ABD Merkez Bankasının müdahaleleri ile engellemiştir. Yani, mali sermaye hareketlerinin denetlenemediği, dilediği gibi davranabildiği iddiaları birer hurafeden ibarettir.

Dünyanın ve mali alanın yönetilmesinde devletlerin rolünün giderek ortadan kalktığı, bunların yerini uluslararası kurumların aldığı iddiasına gelince, bu iddianın emperyalist devletler sözkonusu olduğunda hiç bir gerçekliğinin olmadığını anlamak için küçük bir öğrenme çabası yeterlidir. Sözkonusu edilen kurumlar, IMF, Dünya Bankası, DTÖ, OECD vb.dir. Bunların kuruluş sözleşmelerine bakıldığında, tümünün kurucularının devletler olduğu, yönetimlerinin bu devletlerce (IMF, Dünya Bankası ve OECD'nin yönetimleri büyük emperyalist devletlerce atanır) atandığını, işleyişlerinin yine bu devletlerce belirlendiği apaçık görülebilir. Bu kurumlar esas olarak tümüyle devletlerin; emperyalist devletlerin yönetimi altındadır.

Yeni-sömürge devletlerin bu kurumlar karşısındaki konumlarına gelince; evet, bu devletlerin iktisadi politikaları tümüyle bu kurumlar tarafından belirleniyor. Ama sadece iktisadi politikaları değil, tüm politikaları emperyalist devletler ve bunların oluşturdukları uluslararası kurumlar tarafından belirleniyor.

Bilindiği gibi, ulus-devlet belirli sınırlar içindeki pazarı birleştirir. Bu pazarın tüm ekonomik dinamiklerini harekete geçirmeyi, kapitalist birikim sürecinin emrine hazır hale getirmeyi hedefler. Bu onun asli fonksiyonlarından biridir. Yeni-sömürgelerin önemli bir bölümü daha kuruluş aşamalarından itibaren ulus-devlet olma özelliğini yitirmişlerdir.

Yeni-sömürgelerdeki devletlerin çoğunluğu gerçek bir ulus-devlete iki yönden benzemiyorlardı. Birincisi, birçoğunun çok uluslu yapıları idi. Sorun çok uluslu olmaları değil, bu çok uluslu yapının gönüllü olmaktan uzak olmasıdır ve büyük bir bölümünde hala sürmekte olan ulusal çatışmalarla devlet yapılarının sakatlanmasıdır. İkincisi ise, bu devletlerin ulus-devlet için gerekli olan ulusal ekonomi yaratma, yani ülkenin ekonomik dinamiklerini bütünlüklü olarak kapitalizm temellerinde bütünleştirme, geliştirme olanağına sahip olmaması, ekonominin tümüyle emperyalist güçlere bağımlı gelişmesidir. Geline nokta, bu devletler özerk bir maliye ve para politikası uygulamaktan, uluslararası emperyalist kurumlardan izin almadan vergi koyabilmekten, hatta kimi örneklerde olduğu üzere para basabilmekten uzaktırlar. Bu devletler, bu özellikleriyle de ulusu biribirine ve kapitalist sisteme bağlayacak olanaklardan yoksun, kukla devletler oldular, uluslararası kapitalist sistemde bunu koşulladı. Teknik açıdan ulus-devlet yapısını taşımalarına karşın, gerçekte ulus-devlet olma yapısından

uzaktırlar. Bu bağlamda bu devletler için zaman zaman ML literatürde kullanılan kukla devlet tanımlaması ajitasyon tanımlaması değildir. Gerçekliğin sert bir biçimde ifadesidir.

Ekonomik, siyasi, askeri, kültürel ve diğer her açıdan emperyalist güçlere tamamen teslim olmuş, yeni-sömürge devletler bu yapılarıyla toplumsal dinamikleri birarada tutabilmekten oldukça uzak durumdadırlar. Toplumsal yapının bütün boyutları emperyalistler ve bir avuç işbirlikçinin çıkarlarına uygun olarak biçimlenmiştir. Toplumsal dinamikleri bütünleştirici ekonomik ve sosyal politikalar izlemeleri neredeyse imkansız denecek ölçüde güçtür. Bu nedenle toplumsal eşitsizlik ve parçalanma ulusal, dinsel, sınıfsal vb. her alanda çok yönlü olarak yoğun biçimde yaşanmaktadır. Yeni-sömürge devletler, vergi kaynaklarını, yeraltı ve yerüstü değerlerini emperyalistlere sunan tahsilatçılar, ülkelerindeki tüm değerlerin talan edilmesinde emperyalistlerin ve işbirlikçilerin bodyguardlığını yapan, emperyalistler adına buldukları ülkeleri işgal eden ve yöneten yerli işbirlikçi aygıtlar konumundadırlar. IMF'nin emriyle işletmelere işçi alan, ücretleri IMF emriyle belirleyen, ABD'nin istemiyle Afganistan'a asker gönderen, tüm havaalanlarını ve limanlarını açan bir devletin, elbette ki ulus-devlet olduğundan sözedilemez.

Günümüzün yeni-sömürge devletlerine herhalde en çok yakışacak tanımlama 'taşeron tetikçi devletler'dir.

Devrimci Olanaklar

Kapitalist devlet yapısı ve uluslararası ilişkiler sistemi, sınıflar mücadelesinin içinde gerçekleşeneceği alanı ve çelişkilerin çerçevesini çiziyor. Köşe taşlarını ana hatlarıyla koyacak olursak;

Günümüz kapitalist devleti, geçmişin Keynesci "tüm sınıfların çıkarlarını koruyan sosyal devlet" olma politikasını (ki bu politika yeni-sömürgelerde zaten oldukça zayıftı) tümünden terk etmiş, açıkça tekelci burjuvazi ve diğer egemen sınıfların çıkarlarını büyütmeyi önüne koymuştur. Sözkonusu olan, kimi zaman çıplak biçimlerle, kimi zaman ise yoğunlaştırılmış bir genel korku ortamıyla belirlenen, ama bu arada çürütücü ideolojik saldırının her biçimini kullanan yeni bir egemenlik biçimidir. Bu egemenliğin özü, yaygın umutsuzluk ve depolitizasyondur. Bu bağlamda "baba devlet" imajı neredeyse tümüyle yok olmuş, baskı aygıtlarıyla öne çıkan, siyasal alanı kozmetik demokrasi uygulamalarıyla cilalanmaya çalışılan "ceberrut devlet" kimliği yaşam içinde daha net görülen bir devlet söz konusudur. Siyasal partiler alanında tüm partilerin sistemin temel tercihleri doğrultusunda aynı çizgiye, yani merkeze çekildiği,

birbirlerinden ciddi bir farklarının kalmadığı, neoliberal politikalar nedeniyle partilerin geniş kesimlerin taleplerini sınırlı ölçüde de olsa tatmin edecek çözümler geliştiremediği koşullarda, merkez partileri çözülüyor. Siyasal rejimin çözüm üretebileceği inancı azalıyor, burjuva siyaset alanı aşınıyor. Sistem bu durum karşısında zor aygıtlarına, ideolojik aygıtlara ve toplumsal dokunun çok yönlü çürütülmesine giderek daha fazla yüklenerek çözüm arıyor. Safdil “devlet baba” imajının yerini, bugün daha ağırlıklı olarak “razı olma” ilişkisi almış, devlet ya da düzen kurumlarının hiçbirine güven duymayan kitleler, baskı ve alternatifsizlik nedeniyle kendi güçlerine de güven duymaktan uzaklaşmışlardır. Bu bağlamda, devlet ile emekçiler arasında binbir yoldan kurulan aidiyet bağlarının pek çok noktada ve biçimde aşınıp, çözüldüğünü, bunun yerine razı olma ilişkisinin geçtiğini söyleyebiliriz.

Bunun yanısıra, yeni-sömürge devletlerin emperyalist devletlere ve uluslararası kurumların iradesine kölece bağlılığı ve bunların hayatın her alanına neredeyse detaylar düzeyinde doğrudan müdahalesi, emekçiler nezdinde ulusal bağımsızlığın yitirildiğini, mevcut devlet yapılarının kukla bir karakter kazandığını açık biçimde ortaya koyuyor. 1945 sonrasında açık işgal ve klasik sömürgecilik yerine, gizli işgal ve yeni-sömürgecilik yolunu seçen emperyalist devletler, yeni-sömürgelerin iç ilişkilerine doğrudan müdahalelerini arttırdıkça yeniden işgalci olarak görülüyorlar. Emekçiler ülkelerinin yeniden farklı bir yoldan göstere göstere işgal edildiğini, kendi devletlerinin ise bu işgalin koruyucu gücü, işbirlikçisi olduğunu anlıyorlar. Bütün bu süreçlerin emekçiler nezdinde bilince çıkması özel bir devrimci çalışma yoluyla olmuyor. Günlük pratik yaşam bu durumu oldukça çarpıcı biçimde ortaya koyuyor.

Diğer yandan, çok uluslu yeni-sömürge devletlerin kuruluş aşamalarında bastırılan ulusal talepler de, ortaya çıkan yeni tarihsel-toplumsal koşullarda her yerde güçlü biçimde ifade ediliyor. Kuruluş aşamalarında genellikle uluslaşma sürecinin henüz başlarında olan ve güçlü bir ulusal harekete sahip olmayan ve emperyalist işgalden kurtuluşun büyük umutlar yarattığı koşullarda ciddi bir varlık göstermeyen ezilen ulusal topluluklar, artık her ülkede siyasal olarak kendilerini ifade etme araçları yaratıyorlar. Siyasal olarak daha da baskıcı, demokratik mekanizmaları oldukça güdük ve esas olarak göz boymaya dönük, ekonomik alanda değişik ulusal ve diğer toplumsal katmanlardan gelen kitleleri sistem içinde bütünleştirecek zeminleri bulunmayan (varolanları yok eden) çok uluslu yeni-sömürge devletleri, bütün bu kesimleri bütünleştirecek yapıdan uzak durumda bulunuyorlar. Toplumsal parçalanmayı durdurmada zor yolu dışında ciddi bir kanal yaratamıyorlar. Bu ise parçalanmanın daha da şiddetli biçimlerinin

gelişmesinin önünü açıyor.

Kapitalist devlet yapılarının geniş emekçi halk kesimleri ile ilişkisinde ortaya çıkan bütün bu faktörler, devletle olan aidiyet ilişkilerini oldukça ciddi ölçülerde zayıflatıyor. Devletin emperyalist kuruluşların kuklası olduğu, ülkeyi bunların yönettiği, aşını, işini çalanların başında bu kurumların geldiği ve devletin de bunların koruyucusu olduğu, siyasal partilerin yozlaştığı, hiçbirinin gerçek kurtuluş olamayacağı, hepsinin mutlaka yiyicilikle sakatlanmış oldukları, vurguncu olunmadığı sürece devletten hayır gelmeyeceği, devletin vurgunculuk zemini olduğu, yoksullara karşı her alanda gaddar, zenginlere karşı ise itaatkâr bir köle olduğu, ulusal, cinsel vd. diğer ezilmişlik biçimlerinin sürdürülmesinin baş müsebibinin devlet olduğu, vb. düşünceler özellikle yeni-sömürgelerde geniş emekçi kesimler içinde yaygın düşünceler haline gelmiştir. Geçmişte kendiliğinden tepkisini daha çok partilere yönelten emekçiler, bugün doğrudan devleti suçlayan tutum içindedir. Doğrudan devlete küfredilmesi, devletin aşağılanması, devlete dönük olumlu bir aidiyet duygusu-bağı hissedilmemesi, günümüzde emekçiler içinde yaygın kendiliğinden reflekslerdir. Artık kapitalist devletin sadece tek tek şu ya da bu biçimde varoluşu, emekçilerle onun arasında sorun oluşturmuyor. Devletin tüm varoluş biçimleri emekçiler için hayra alamet olmadığından, bunların tümü birden çelişki ve çatışma kaynağı-zemini oluşturuyorlar.

Bu durum iki yönlü bir süreç yaratıyor. Bu çatışmalı duruma güçlü bir devrimci müdahale de bulunulmadığı ölçüde, emekçiler ile devletin her karşı karşıya gelişi devletin galibiyeti ile sonuçlanıyor. Ona karşı direnme dinamiklerinde belli bir kırılmaya-körelmeye yol açıyor. İkincisi, bu durum devlet ile emekçiler arasındaki sürtünme noktalarını artırıyor. Kitlelerdeki patlayıcı öğeler daha da güçleniyor.

Emekçi kitlelerin korkuları, çürüme unsurları, yenilgileri ve düzen kurumlarına olduğu kadar devrimci güçlere de güvenmemesinin yarattığı umutsuzluğu ve alternatifsizliği, kapitalist sistemin ve devletin başlıca güvenceleri durumuna gelmiştir. Ama bu, aynı zamanda, bu gerçekliği görebilecek devrimci güçler için bir imkandır da. Devrimci güç, böylece düzen bakımından bir "Aşıl Topuğu" yakalamıştır; klasik yedekleyicilerini, sosyal tamponlarını kendi kendisine zayıflatmış olan düzen, politik bakımdan sarsıntıya uğratıldığında devrimci bir gelişmenin önü açılacak ve kitlelerle buluşması aynı ölçüde kolaylaşacaktır. Bu durumda sorun, klasik anlamdaki "devletin yüzünün teşhiri"nden çok, onun "yenilebilir" olduğunun kitlelere kavratılması, bunun pratikte de gösterilmesi sorunudur.

Günümüzün devrimci hareketinin ana sorunu budur. Devrimci hareket yenilgilere

mahkum değildir. Kapitalist sistem yenilebilir, devrimci hareket başarabilir; bu mesaj pratik yoldan hayat içinde sarsıcı biçimde karşılığını bulmalıdır. Devrimci hareket bunu yapabildiği ölçüde, kapitalist devletin ve sistemin çözülmesi her zamankinden daha hızlı gelişecektir.

Bunun için, herşeyden önce, politik-askeri mücadeleyi, toplumsal yaşamı bütün hücrelerine değin sarsacak, hesaplaşma içine sokacak tarzda bütünlüklü bir uygulama yeteneğine sahip olmak zorunludur. Böylesi bir pratiği geliştirecek yapı, sıradan bir askeri güç, ya da geçmiş pratiği tekrar edecek, en fazla belki nicelik ya da nitelik olarak zorlayacak bir yapı olamaz.

Baskıyı göğüsleyecek, yoksul halkın savaş gücü olacak ve oligarşinin iradesini kırarak eylem gücüne sahip, emekçileri hayatın her alanında devrimci yapıdan kitlesel öz örgütlerine değin çeşitli kanallar içinde örgütlenme iradesine sahip olan ve bunu adım adım uygulayan, ideolojik olarak sürecin sorunlarına yanıt oluşturan, devrimci sosyalizmin toplumsal projesini somutlaştırmış, kısacası hayatın her alanında bütünlüklü mücadele yürütme kapasitesine asgari ölçüde de olsa sahip olan, bir devrimci öncüdür gerekli olan.

Kapitalist devletin karşısında, demokratik halk iktidarının ve sosyalist iktidarın nüvesi olan, hayatı bütünüyle kucaklama yeteneğine sahip olan, bunu her alanda yarattığı çekirdek örgütlülükleriyle, eylemiyle, kültürüyle ortaya koyan bir Parti ve Cephenin örülmesi bu noktada temel güncel görevdir. Bunun anlamı, kapitalist devlet karşısında devrimin ve halkın otoritesini geliştirmektir; oligarşinin otoritesi karşısında devrimin otoritesi.

Diğer yandan, buna paralel olarak, emekçi kitlelerin kendi öz örgütlerinin kentlerde ve kırlarda yaratılması özel bir önem taşıyor. Uzun süreli sert çatışmalarla biçimlenecek devrim sürecinin kitleler içinde otorite haline gelmesi, esnek bir yapıya sahip, emekçilerin iradesini açığa çıkaran, doğrudan temsili önemseyen öz örgütlerin yaratılması bu noktada kilit bir önem taşımaktadır.

Emekçileri politik alanın dışına atan oligarşilerin karşısında, onları politikanın merkezine yerleştiren, iradelerini doğrudan konuşturabilme ve uygulama şansı veren, reformist hayaller yerine devrim seçeneğine yönelten, atılan her adımı halk iktidarının inşası perspektifiyle ele alan, ikili iktidar organları düşüncesini içselleştiren ve adım adım bunu uygulama çabası içinde olan direniş ve devrim odaklarının yaratılması zorunludur.

Elbette ki bu çok kolay değildir. Ancak imkansız da değildir. Faşist terörün yıktığı her halk organı, eğer yukarıda ifade ettiğimiz nitelikte bütünlüklü bir devrimci savaşım yürüten öncü güç varsa yeniden ve yeniden inşa edilebilir. Emekçilerin ekonomik, sosyal, kültürel (kazanılmış hak niteliğindeki “sosyal devlet”

uygulamaları da savunulmalı, ancak bu devlet savunusuna dönüşmemelidir) mücadeleleri, bunların kurumları yaratılarak, alternatif alanlar oluşturularak tamamlanmalıdır. Bunlar, adım adım halk kurtuluş mücadelesinin öz örgütlerine dönüşecek, halk otoritesinin ve kurumlaşmasının hayatın değişik alanlarındaki ifadesi olacak yapılar olarak tasarlanmalı ve düzenlenmelidir.

Korku, dejenerasyon, çürüme ve umutsuzluktan güç alan kapitalist devletler, devletin yenilebileceğini eylemiyle gösteren, umudu yeşerten, sosyalist kültürün yaratıcısı ve taşıyıcısı olan, halk iktidarını hayatın içinde ören öncü savaşı Partinin, Cephenin, halkın özörgütlerinin birleşik mücadelesinin karşısında duramaz.